

Opinnäytetyö

Esittävän taiteen ammattilaisten yrittäjyysvalmius

Salima Peippo

**Kulttuurituotannon koulutusohjelma
(240 op)**

**Arvioitavaksi jättämisaika
(muodossa 3/2021)**

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kulttuurituotannon koulutusohjelma 240 op

Tekijä: Salima Peippo
Opinnäytetyön nimi: Esittävän taiteen ammattilaisten yrittäjyysvalmius
Sivumäärä: 42 sivua+ 2 liitettä
Työn ohjaaja(t): Minna Hautio
Työn tilaaja(t): Tuotantotalo Turpatalli Oy

Esittävän taiteen ammattilaisten työkenttä on pirstaleinen. 2000-luvun aikana taiteilijayrittäjyys on yleistynyt ja mahdollistunut työllistymisen vaihtoehtona. Tähän ovat vaikuttaneet erilaiset työmarkkina- ja yhteiskunnalliset muutokset. Negatiiviset asenteet taiteilijayrittäjyyttä kohtaan ovat asteittain lieventyneet. Paljon haasteita on kuitenkin vielä olemassa, jotta taiteilijayrittäjyys olisi samoissa lähtökohdissa muun yrittäjyyden kanssa. Alaa leimaavat ilmiöt, kuten vastentahtoinen yrittäjyys, näennäsyrittäjyys ja palkaton työ.

Tässä työssä tutkitaan esittävän taiteen ammattilaisten, eli näyttelijöiden, tanssijoiden, sirkustaiteilijoiden ja muusikoiden yrittäjyysvalmiutta. Havaittujen puutteiden syitä pyritään selvittämään kyselytutkimuksen, haastattelujen ja dokumenttianalyysin avulla. Tärkeä osa tutkimusta on alan ammatillisen koulutuksen opetusohjelmien analysointi yrittäjyysopetuksen näkökulmasta. Samaan aikaan, kun työkentällä esiintyy painetta yrittäjäksi ryhtymisestä, siihen ei anneta tarvittavia valmiuksia alan koulutuksessa. Lisäksi nykyinen lainsäädäntö ei tue taiteelle tyypillistä dynaamista työtehtävien vaihtelua ja useita päällekkäisiä rooleja. Nykyinen järjestelmä on taiteen tekijälle jäykkä ja haasteellinen. Keskeisiä esiin tulleita ongelmia ovat koulutuksen ja sitä kautta yrittäjyysosaamisen puutteellisuus, taiteilijayrittäjyyden eriarvoisuus muuhun yrittäjyyteen verrattuna, verotukseen liittyvät ongelmat ja puutteellinen sosiaaliturva.

Paljon positiivisia muutoksia taiteilijoiden tukemiseksi yrittäjyyteen on jo tapahtunut. Aktiivista kehitystyötä on tärkeää tehdä jatkossakin, ja järjestää koulutusta taiteilijoiden yrittäjyysvalmiuden parantamiseksi. Esittävän taiteen ammattilaiset ovat korkeasti koulutettuja ammattilaisia, joiden voimavarat yhteiskunnan hyväksi kannattaisi hyödyntää esteettömästi. Keskeisinä kehittämisehdotuksina tuodaan esille muutoksia alan ammatilliseen koulutukseen, taiteilijoiden tulovirtojen tasapuoliseen huomiointiin ja yleiseen asennemuutokseen taiteilijoiden työn tarkeydestä ja hinnoittelusta.

Asiasanat: Yrittäjyys, esittävät taiteet, taiteilijayrittäjyys, yrittäjyysvalmius

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Cultural Management 240 ECTS

Author: Salima Peippo
Title: Entrepreneurial skills of performing arts professionals
Number of Pages: 42 pages and 2 attachment pages
Supervisor(s): Minna Hautio
Subscriber(s): Tuotantotalo Turpatalli Oy

The field of work for performing arts professionals is fragmented. During the 21st century, artist entrepreneurship has become more common and possible as an alternative to employment. This has been influenced by various labor market and social changes. Negative attitudes towards artist entrepreneurship have gradually eased. However, many challenges remain to ensure that artist entrepreneurship is not on the same position as other entrepreneurship. The sector is characterized by phenomena such as reluctant entrepreneurship and unpaid work.

This work examines the entrepreneurial readiness of performing arts professionals, i.e., actors, dancers, circus artists, and musicians. The aim is to find out the reasons for the identified shortcomings through a survey, interviews and data analysis. An important part of the research is the analysis of vocational education curricula in the field from the perspective of entrepreneurship education. At the same time, there is pressure in the workplace to become an entrepreneur, but it is not given the necessary skills in training in the field. In addition, current legislation does not support the dynamic variation of work tasks and multiple overlapping roles typical for performing arts. The current system is rigid and challenging for the artist. The main problems that have emerged are the lack of education and thus entrepreneurial skills, the inequality of artist entrepreneurship compared to other entrepreneurship, tax problems and inadequate social security.

Many positive changes to support artists in entrepreneurship have already taken place. It is important to continue active development work, and to organize training to improve the entrepreneurial readiness of artists. Performing arts professionals are highly educated professionals whose resources for society should be exploited without hindrance. The main development proposals are changes in vocational training in the field, equal consideration of the income streams of artists and a general change in attitudes towards the importance and pricing of artists' work.

Keywords: Entrepreneurship, performing arts, artist entrepreneurship, entrepreneurial skills

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	KÄSITTEET	8
3	MENETELMÄT	9
3.1	Kyselytutkimus	9
3.2	Haastattelututkimus	10
3.3	Dokumenttianalyysi.....	11
4	TIETOPERUSTA.....	12
4.1	Työkenttä esittävässä taiteissa	13
4.1.1	Palkkataso	15
4.2	Lainsäädännölliset muutokset	16
4.2.1	Verottajan kanta.....	16
4.2.2	Arvonlisäverokanta	18
4.2.3	Tekijänoikeuksien verotus	19
4.3	Työmarkkinajärjestelmän haasteet	20
4.4	Freelanceriys ja laskutuspalvelut	21
4.5	Vastentahtoinen yrittäjäyys.....	22
4.6	Palkaton työ	24
4.7	Lähetetty yrittäjäyys	24
4.8	Yleinen ilmapiiri taiteilijayrittäjäyttä kohtaan.....	25
5	ESITTÄVÄN TAITEEN AMMATILLINEN KOULUTUS JA YRITTÄJYYSOPETUS	
	27	
5.1	Kyselytutkimuksen tuloksia	27
5.2	Opetussuunnitelmien tarkastelua	28
5.2.1	Taideyliopisto: teatteri, tanssi, musiikki.....	29
5.2.3	Turun ammattikorkeakoulu: sirkus, tanssi, teatteri, musiikki.....	31
5.2.4	Savonia ammattikorkeakoulu: musiikki, tanssi.....	32
5.2.5	Oulun ammattikorkeakoulu: musiikki, tanssi	33
5.2.6	Koulutuskeskus Salpaus: sirkustaide.....	34

5.2.7	Pop Jazz konservatorio: musiikkialan perustutkinto	35
5.2.8	Helsingin konservatorio- muusikko.....	35
5.2.9	Tampereen konservatorio: musiikki, tanssi.....	36
5.2.10	Kuopion konservatorio: musiikki	36
5.3	Yhteenveto yrittäjyysopetuksesta esittävän taiteen koulutuksessa	37
6	YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	39
7	POHDINTA JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	43
	LÄHTEET	46
	LIITTEET.....	51
1	KYSELYTUTKIMUKSEN KAAVAKE	51
2	HAASTATTELUTUTKIMUKSEN RUNKO	56

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tutkia esittävän taiteen ammattilaisten yrittäjäysvalmiutta. Esille tuodaan sekä yrittäjäyttä tukevia seikkoja, sekä syitä siihen miksi niin monet taiteilijat eivät ole halunneet ryhtyä taidealan yrittäjiksi. Samaan aikaan taidealan työkentältä kohdistuu taiteilijoihin yhä enemmän paineita ryhtyä yrittäjiksi. Tärkeä osa selvitystä on tutkia vastaako esittävän taiteen alalla annettu ammattiin johtava koulutus työkentän haasteisiin yrittäjäyden näkökulmasta. Lisäksi tutkitaan työpoliittisia taiteilijayrittäjäyttä hankaloittavia ilmiöitä, sekä taiteilijoiden omia näkökantoja yrittäjäysvalmiuteensa.

Työn tilaaja on Euroopan Sosiaalirahaston rahoittaman Taiteesta Tulosta – hankkeen hallinnoija, Tuotantotalo Turpatalli Oy. Kyseisessä hankkeessa annettiin vuoden 2020 aikana yrittäjäysopetusta esittävän taiteen ammattilaisille ja pyrittiin tätä kautta vahvistamaan heidän työelämämahdollisuuksiaan. Hankkeeseen osallistujat olivat jo ammattiin valmistuneita taiteilijoita, jotka kaipasivat vahvistusta ja apua oman yrittäjäysosaamisensa vahvistamiseksi. Hankkeeseen osallistuneiden taiteilijoiden palautteen myötä paljastui epäkohtia nykyisessä taidealan koulutuksessa. Kaikki hankkeeseen osallistuneet taiteilijat tunsivat yrittäjäysosaamisensa puutteelliseksi ja olivat siksi hakeutuneet hankkeen yrityshautomoon. Alan ammatillinen koulutus ei ollut tarjonnut heille riittäviä valmiuksia tällä osa- alueella. Kehittyi halu tutkia aihetta laajemmin ja osoittaa tarve yrittäjäysopetukselle taidealan koulutuksessa viimevuosina muuttuneessa työmarkkinailmapiiirissä. Taiteesta Tulosta- hankkeen kautta päästiin käsiksi suureen määrään alalla toimivien ammattilaisten käytännön ammatillista kokemusta taiteilijan työstä ja yrittäjäydestä. Hankkeeseen osallistui luennoitsijoina menestyneitä esittävän taiteen ammattilaisia kuten Ville Haapasalo, Janne Kataja ja Ismo Apell, jotka toimivat yrittäjinä. Tätä arvokasta käytännön tietoa yhdisteltiin muilla tutkimusmenetelmillä saatuun tietoon kattavan selvityksen luomiseksi.

Selvityksen on tarkoitus osoittaa taidealan ammattiin johtavan koulutukseen tarvittavat muutokset ja tutkia taiteilijayrittäjäyden tarpeellisuutta sekä ongelmia taiteilijayrittäjän työkentällä. Työn tulosten on tarkoitus osoittaa epäkohtia ja tarjota kehittämisehdotuksia taiteilijayrittäjäyden helpottamiseen tulevaisuudessa.

Kehittämisehdotukset koskevat taidealan koulutusten opetusohjelmia, taideyrittäjyyttä koskevaa lainsäädäntöä, sekä yleistä yrittäjyyteen liittyvää lainsäädäntöä kaikilla aloilla.

Vaikka opinnäytetyö on tehty vuosien 2020–2021 aikana, jolloin Covid-19-pandemia on luonut erityisen haasteen myös kulttuurialan työllisyyteen, ei tutkimuksen tarkoitus ole paneutua Covid-19-pandemian mukanaan tuomiin ongelmiin. Tarkoitus on paneutua normaalitilanteeseen esittävän taiteen työkentällä nyt ja tulevaisuudessa, sekä ottaa kantaa mihin suuntaan alan koulutuksen toivottaisiin kehittyvän.

Tutkimusta tehdessä tutustuttiin myös työmarkkinajärjestelmään ja yrittäjyyteen liittyviin lakeihin ja säädöksiin ilmiön ymmärtämiseksi paremmin. Työllistyminen taidealalla on murroksessa ja viimeisten vuosien aikana on tapahtunut monia lainsäädännöllisiä ja verotuksellisia muutoksia, joihin on tärkeä reagoida. Nopealla aikataululla taideyrittäjyys on muuttunut lainsäädännöllisesti mahdottomasta asiaksi, johon jopa rohkaistaan ja painostetaan. Koulutusten ja itse taiteilijoiden on ollut haasteellista pysyä muutoksen perässä. Taiteilijoiden työkenttään tulevaisuudessa on kuitenkin avautumassa uusia mahdollisuuksia. Selvitys antaa vahvat perusteet Taiteesta Tulosta - hankkeen kaltaisten projektien tarpeellisuudesta, sekä puoltaa vastaavien projektien jatkamista tulevaisuudessa.

Työssä käsitellään tietoperustaa ja aineistoa vahvasti yhdessä vetoketjuttaen. Näin lukija saa jo kunkin ilmiön kohdalla tiedon tutkimuksen tuloksista aihepiireittäin. Esimerkiksi esittävän taiteen ammattiin johtavaa koulutusta käsiteltäessä esitetään tuloksia kyselytutkimuksessa esille tulleista taiteilijoiden omista mielipiteistä koulutustaan koskien. Näin työstä on mahdollista lukea vain tiettyjä lukuja kerrallaan aihepiireittäin. Taidealojen työkentässä on paljon erityispiirteitä, jotka koko yhteiskunnan kaikkien alojen työkuultuuria tutkittaessa voivat olla marginaalisia ilmiöitä, mutta taidealoilla vallitsevia käytäntöjä. Tämän myötä kansallisella tasolla marginaalinenkin ilmiö voi olla taiteilijalle hyvin merkittävä.

Tutkimusta leimaa myös oma ammatillinen lähtökohtani ja positioni aiheeseen. Olen opiskellut taidealan ammattiin johtavassa koulutuksessa Suomessa ja Venäjällä. Opintojeni jälkeen olen työskennellyt vuodesta 2004 lähtien kansainvälisenä

sirkustaiteilijana ympäri maailmaa. Koko tämän ajan olen ollut taiteilijayrittäjä ja toiminut lähetettynä yrittäjänä ulkomailla.

2 KÄSITTEET

Työssä viitataan esittävän taiteen ammattilaisiin, joka terminä tässä kyseisessä selvityksessä käsittää muusikkojen, näyttelijöiden, tanssijoiden ja sirkustaiteilijoiden ammattikunnat. Opetus- ja kulttuuriministeriö käyttää omassa toiminnassaan samaa määritelmää termille esittävät taiteet, lisäten tähän vielä performanssitaiteen (Minedu 2021b). Tässä selvityksessä performanssitaiteita ei ole tutkittu omana alanaan, sillä sille ei ole tällä hetkellä järjestettynä ammattiin johtavaa koulutusta Suomessa. Ammattiin johtavalla koulutuksella viitataan Suomessa järjestettäviin ammattikoulu-, ammattikorkeakoulu- ja yliopistotasoihin, musiikin, tanssitaiteen, teatteritaiteen ja sirkustaiteen aloilla järjestettävään koulutukseen. Tutkimukseen valitut koulutukset on lueteltu tarkemmin koulutusta tarkastelevassa luvussa. Mukana tutkimuksessa on sekä taiteilijaksi valmistavia, että kyseisen taidealan opettajaksi valmistavia koulutuksia. Opettajakoulutuksen mukaan ottaminen tutkimukseen on perusteltua pelkkien taiteilijakoulutusten vähyydestä johtuen. Myös hyvin monet opettajakoulutuksesta valmistuvat työskentelevät esiintyjinä ja taiteilijan työkenttä on usein sekoitus opetustyötä ja esiintymistä.

Työssä käydään läpi käsitteitä kuten vastentahtoinen yrittäjäyys ja lähetetty yrittäjäyys, jotka nivoutuvat taiteilijan työelämään läheisesti. Vastentahtoiseen yrittäjäyteen viitataan, kun henkilö on ajautunut yrittäjäyteen olosuhteiden pakosta ilman varsinaista halua yrittäjäyteen (Työministeriö 2007,1). Lähetetty yrittäjä on suomalainen yrittäjä, joka yrityksensä kautta tekee töitä muualla kuin Suomessa (Kela 2021b). Monelle taiteilijalle kansainvälisyys on arkipäivää ja lähetetty yrittäjäyys siksi relevantti asia taidealan työkenttää tutkittaessa. Palkattoman työn käsite tarkoittaa taidealoilla hyvin tyypillistä tilannetta, jossa taiteilijan oletetaan antavan työpanoksensa täysin ilmaiseksi näkyvyyden tai muun vastaavan varjolla (Hirvi-Ijäs, Kautio, Kurlin, Rensujeff & Sokka 2020, 7).

3 MENETELMÄT

Opinnäytetyössä haluttiin yhdistää useita eri aineistonhankintamenetelmiä, jotta kuva esittävän taiteen ammattilaisten taiteilijayrittäjyydestä olisi mahdollisimman laaja ja monipuolinen. Pyrittiin näin tarkentamaan tutkimuksen validiutta käyttämällä yhtä aikaisesti useita eri menetelmiä, eli triangulaatiota saman ilmiön todistamiseksi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 215). Mielipiteitä kysyttiin itse taiteilijoilta kyselytutkimuksen kautta, heitä työllistäviltä tahoilta haastattelemalla, sekä alan oppilaitoksilta tutustumalla niiden opetussuunnitelmiin yrittäjyyden näkökulmasta. Lisäksi tietoperustana käytettiin työmarkkinajärjestelmää ja sitä koskevia tutkimuksia, sekä ajankohtaisia lakeja ja niiden uudistuksia.

3.1 Kyselytutkimus

Opinnäytetyötä varten toteutettiin kyselytutkimus esittävän taiteen ammattilaisille. Kysely (kyselylomake liitteenä 1) oli avoinna kaikkien esittävän taiteen alojen ammattilaisille kuten näyttelijöille, tanssijoille, sirkustaiteilijoille ja muusikoille. Kysely oli rajattu henkilöihin, jotka olivat suorittaneet ammattiin johtavan tutkinnon jollakin esittävän taiteen alalla, taikka opiskelivat parhaillaan ammattiin johtavassa koulutuksessa.

Kyselytutkimuksella saadut tulokset ovat kvantitatiivisia. Etuna on laajankin tutkimusaineiston helppo analysoiminen tilastoiksi. Kyselytutkimuksella voidaan tehokkaasti kysyä useita asioita suurelta määrältä ihmisiä suhteellisen nopeasti. Toisaalta kyselytutkimuksessa tutkijalla ei ole välttämättä kontaktia vastaajiin, jolloin ei voida kontrolloida onko kyselyyn vastattu huolellisesti ja rehellisesti. Myös puutteellinen kysymyksenasettelu voi aiheuttaa väärinymmärryksiä ja tulkintaeroja. Monivalintakysymyksillä saadaan tarkempaa strukturoitua tietoa, avoimen vastauskentän kysymyksissä tutkimusasetelma on vapaampi. (Hirsjärvi ym. 1997, 180–182.) Kysymykset tässä kyselyssä olivat pääosin monivalintakysymyksiä ja skaaloihin perustuvia kysymyksiä, joihin ei sisältynyt neutraalia ´en osaa sanoa´ vaihtoehtoa. Lisäksi tutkimus sisälsi muutamia kysymyksiä, joissa oli vapaa vastauskenttä.

Kyselyä jaettiin sosiaalisessa mediassa esittävään taiteeseen erikoistuneissa ryhmissä, sekä sähköpostitse eri esittävän taiteen oppilaitoksiin. Kyselyyn vastasi yhteensä 75 henkilöä kesän 2020 aikana. Kyselytutkimuksessa tutkittiin taiteilijoiden asennetta yrittäjyyteen, heidän yrittäjyysosaamistaan, sekä heidän saamansa yrittäjyysopetuksen riittävyttä. Kyselyssä kysyttiin ammattikoulutuksen aikana saadusta yrittäjyysopetuksesta ja mielipidettä sen riittävydestä. Lisäksi kysyttiin työllistymisen vaikeudesta/helppoudesta ja mahdollisesta yrittäjyyskokemuksesta taidealoilla. Lisäksi tutkittiin vastentahtoista yrittäjyyttä, työttömyysjaksoja, apurahoja ja halukkuutta yrittäjyysopetukseen.

Vastauksia analysoitiin lähinnä tilastollisesti tuottamalla prosentuaalisia osuuksia vastaajista. Tätä tuki erilaisten lähdeaineistojen samankaltaiset prosentuaaliset tilastot. Näin kyselytutkimuksen tuloksia pystyttiin hyvin vertailemaan lähdeaineistojen vastaavaan materiaaliin.

3.2 Haastattelututkimus

Tutkimuksessa haastateltiin kahden merkittävän suomalaisen ohjelmatoimiston edustajia aiheesta taiteilijat ja yrittäjyys (haastattelurunko liitteenä 2). Heiltä kysyttiin laskuttavien ja palkkatöitä tekevien artistien määrää aikaisemmin ja nyt, ja mistä he uskoivat muutoksen johtuvan. Lisäksi heiltä kysyttiin, uskoivatko he yrittäjyyden vaikuttavan artistien työllistymiseen, ja mitä etuja ja haittoja yrittäjyydestä voi artistille olla. Viimeisenä ohjelmatoimistoilta kysyttiin mielipidettä taiteilijoiden yrittäjyysvalmiudesta ja siitä, onko leivän saanti taidealoilla ylipäättänsä keskimääräisesti muita ammatteja vaikeampaa. Haastattelun toteutustapa oli teemahaastattelu, jossa kysymysten aihepiiri oli ennalta tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys muuttuivat haastatteluiden kulun aikana (Hirsjärvi ym. 1997, 195).

Haastattelu on tutkimusmenetelmänä kvalitatiivinen ja joustava. Se on hyvä valinta tutkimuksen menetelmäksi, kun halutaan olla suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavien henkilöiden kanssa ja saada monitahoisia vastauksia. Toisaalta haastattelututkimus on metodina työläs ja hidas, eikä sovellu suureen otantaan. Vastaukset voivat myös joiltain osin olla epäluotettavia ja perustua

vastaajien henkilökohtaisiin mielipiteisiin ilman perusteita. Haastateltavilla on usein myös taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Siksi haastateltavien tahojen huolellinen valinta on tärkeää haastattelututkimuksen onnistumiseksi. (Hirsjärvi ym. 1997, 191–194.)

Ohjelmatoimistojen näkemys aiheesta on mielenkiintoinen ja relevantti, koska heillä on iso merkitys taiteilijoiden työllistymiseen. Samalla he kohtaavat vuositasolla suuren määrän erilaisia esittävän taiteen ammattilaisia ja heillä on siten hyvä käsitys koko genren kehityksestä ja tilanteesta. Haastateltaviksi valikoitiin tahoja, joilla on Suomessa pitkä kokemus mahdollisimman monen eri taidealan taiteilijoiden kanssa työskentelemisestä ja laaja- alainen kokemus esittävästä taiteesta liiketoimintana. Ohjelmatoimistojen haastattelut toteutettiin videon välityksellä Zoom-konferenssiohjelmalla. Haastattelut nauhoitettiin opinnäytetyön kirjoittamista varten. Haastatteluista on tehty kirjallinen referointi.

Ensimmäinen haastateltava taho oli vuodesta 1986 saakka Suomessa toimineen ohjelmatoimiston Ohjelmaiset Oy:n toinen omistajista Seija Ingström. Toimisto välittää tänä päivänä työtilaisuuksia 150–200 taiteilijalle vuosittain. Ohjelmatoimiston listoilla on koomikkoja, sirkustaiteilijoita, taikureita, tanssiryhmiä, muusikkoja, oikeastaan kaikki esittävän taiteen alat laidasta laitaan edustettuina. Toinen haastateltava taho, Piikkikasvi Agency Oy:n omistaja Kari Pössi, keskittyy kokonaan musiikkialan artisteihin ja on toiminut alalla vuodesta 1988 lähtien. Yhtiö on harjoittanut täysipäiväistä ohjelmatoimisto toimintaa jo yli 30 vuotta. Listoilla on edelleen artisteja, jotka ovat työskennelleet yhtiön kanssa aivan alkuajoista lähtien. Toiminta on itse asiassa laajentunut vuosien saatossa ja yhtiö toimii nykyään konsernina. Konserni välittää vuosittain työtilaisuuksia noin 500:lle musiikkialan artistille.

3.3 Dokumenttianalyysi

Tutkimuksessa analysoitiin esittävän taiteen ammattiin johtavien koulutusten opetusohjelmia Suomessa yrittäjyysopetuksen näkökulmasta. Dokumenttianalyysiin valikoitiin eri oppilaitoksia alan, koulutusasteen ja sijainnin mukaan. Tutkimukseen sisällytettiin kaikki yliopistotason esittävän taiteen oppilaitokset, eli Taideyliopisto

Helsingissä ja Tampereen yliopiston näyttelijäntyön opinnot. Aloilta, joilla ammattiin johtavaa koulutusta on vain vähän, otettiin tutkimukseen mukaan kaikki alan koulutusta Suomessa järjestävät oppilaitokset. Näin toimittiin sirkustaiteen kohdalla, jonka koulutusta järjestetään vain Turun ammattikorkeakoulussa ja koulutuskeskus Salpauksessa. Tanssin, teatterin ja musiikin osalta tutkimukseen pyrittiin sisällyttämään keskeisiä oppilaitoksia kaikilta koulutusasteilta (toinen aste, ammattikorkeakoulu, yliopisto). Lisäksi otettiin huomioon maantieteellinen sijainti. Tutkimuksessa on mukana oppilaitoksia koko Suomen alueelta (Pääkaupunkiseutu, Turku, Tampere, Kuopio ja Oulu).

Opetusohjelmat ovat julkisia virallisia dokumentteja. Ne tarjoavat hyvinkin tarkkaa ja luotettavaa informaatiota opintojen aihepiireistä ja niihin käytettävistä tuntimääristä. Pientä paikallista vaihtelua saman opetusohjelman raamien sisällä tietenkin tapahtuu opettaja- ja oppilaitos kohtaisesti. Samaa aihetta voidaan opettaa erilaisilla materiaaleilla ja eri menetelmillä. Aineistoa pyrittiin täydentämään sähköpostitse käydyillä vuoropuheluilla eri oppilaitosten edustajien kanssa, koskien niiden opetusohjelmien yrittäjyysopetusta. Lisäksi tuloksia peilattiin kyselytutkimuksen tuloksiin opiskelijoiden kokemukseen saamastaan opetuksesta. Tuloksia käsiteltiin tilastoimalla tarkkoja tuntimääriä ja vertailemalla niitä eri oppilaitosten välillä toisiinsa. Tilastoinnissa myös otettiin huomioon kyseisten opintojen pakollisuus tai vapaaehtoisuus osana tutkintoa. Pakolliset opinnot koskevat kaikkia kyseistä tutkintoa opiskelevia opiskelijoita, vapaavalintaiset opinnot koskevat vain murto- osaa opiskelijoista.

4 TIETOPERUSTA

Usein julkisuudessa tulee vastaan pohdintaa siitä, millaista työllistyminen esittävän taiteen aloilla on nyt ja tulevaisuudessa. Ehkä yrittäjyys voisi olla ratkaisu esittävän taiteen ammattilaisten työllisyyden parantamiseen. Toisaalta yrittäjyyteen liittyy elementtejä ja esteitä, jotka eivät sovi taidealoille. Yhteiskunta tuntuu myös olevan murroksessa taiteilijayrittäjyyden suhteen. Tässä luvussa pyritään selittämään taiteilijayrittäjyyteen liittyviä ilmiöitä mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. Selvityksessä otetaan huomioon taiteilijoiden, työllistäjien ja lainsäädännön

näkökulmat. Luvussa esitellään ilmiöiden tietoperustaa, sekä haastattelututkimuksessa ja kyselytutkimuksessa esiin tulleita tuloksia kustakin ilmiöstä.

4.1 Työkenttä esittävässä taiteissa

Esittävän taiteen ammattilaiset voivat useimmiten työllistyä vakituudessa työsuhteessa erilaisiin valtion osuutta saaviin laitoksiin (VOS- laitoksiin) esimerkiksi näyttelijänä kaupunginteattereihin, taikka muusikkona kaupunginorkestereihin. Kyseiset instituutiot saavat valtion rahoitusta toimintaansa varten osana kulttuuripoliittista ohjausjärjestelmää (Minedu 2021a).

Vakituinen työsuhde esittävän taiteen aloilla ei kuitenkaan ole tyypillinen työllistymispolku. Vakituksia työsuhteita on taiteilijoiden määrään verrattuna tarjolla erittäin vähän. On myös olemassa esittävän taiteen aloja, joille ei ole tarjolla yhtäkään oman alansa vakituista työpaikkaa koko Suomen alueella. Tällainen ala on esimerkiksi sirkustaide. Sirkustaiteessa voi työllistyä vakituudessa työsuhteessa opetustyöhön erilaisiin harrastajasirkuksiin, mutta sirkustaiteilijoille esiintymistyöhön tällaisia vakinaisia työllistymismahdollisuuksia ei ole käytännössä lainkaan. Alalle valmistuu Suomessa kuitenkin uusia ammattilaisia vuosittain. Yksi mahdollisuus on etsiä sirkustaiteilijan töitä ulkomailta, jolloin työmahdollisuudet taiteilijana ovat laajemmat. Toisaalta kilpailu kansainvälisillä markkinoilla on kovempaa. Ulkomaillakaan vakituksia työsuhteita esiintyjille on harvoin tarjolla, mutta erilaisia määräaikaista produktioita huomattavasti suurempi määrä kuin Suomessa.

Esittävän taiteen ammattilaisille toimeentulo on suurimmaksi osin erilaisten keikkatöiden, määräaikaisten produktioiden, tekijänoikeuspalkkioiden ja apurahojen varassa. Tämä tulee esille monissa tilastoissa. Vuoden 2019 Tilastokeskuksen kulttuuritilastossa on tutkittu kulttuurialan yrittäjien, määräaikaaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien ja vakinaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien määrää suhteessa muihin aloihin. Kyseisessä tilastossa ei eritellä erikseen esittävän taiteen ammattilaisia, vaan kulttuurialoihin luetaan mukaan myös mm. kuvataide, muotoilu ja audiovisuaaliset alat. Tämän johdosta kyseinen tilasto on lähinnä suuntaa antava tarkasteltaessa pelkkiä esittävän taiteen ammattilaisia. Kulttuuritilasto osoittaa kuitenkin selkeästi kulttuurialoilla olevan muita aloja enemmän yrittäjyyttä ja

vähemmän pysyviä palkkasuhteita. Työsuhteen pysyvyys on kulttuurialoilla normaalia huonompi ja tavallista useammalla on useampi kuin yksi työpaikka samanaikaisesti. Vuonna 2019 palkansaajien osuus muissa ammateissa oli 87 prosenttia työvoimasta kun 13 prosenttia työskenteli yrittäjinä. Vastaavasti kulttuuriammateissa yrittäjiä on 28 % ja palkansaajia vain 72 %. (Tilastokeskus 2020, 2.)

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore ja Taiteen edistämiskeskus Taite toteuttavat vuosittain tutkimuksen taidealan teemoista ja ilmiöistä, jonka tuloksena julkaistaan Taiteen ja kulttuurin barometri. Kyselyyn vastaavat kaikkien alojen taiteilijat, eivät pelkästään esittävän taiteen ammattilaiset. Vuoden 2019 Taiteen ja kulttuurin barometrissä kysyttiin ensimmäistä kertaa myös elinkeino- ja liiketoiminnan merkityksestä taiteilijoiden toimeentuloon. (Hirvi-Ijäs, Kautio, Kurlin, Rensujeff & Sokka 2020, 8.) Liiketoiminnan ja taiteen yhteys tuodaan nykyään yhä useammin esille erilaisissa yhteyksissä.

Taiteen ja kulttuurin barometri 2019 toteaa faktat, että taidealalla työskentelevät ovat korkeasti koulutettuja, yli 80 %:lla barometriin vastanneista on vähintään korkeakoulututkinto (Hirvi-Ijäs ym. 2020, 28). Myös vuoden 2019 kulttuuritilaston mukaan lähes 64 % kulttuurialoilla toimivilla henkilöillä on korkea-asteen koulutus, vastaava osuus muissa ammateissa on vain 44 % (Tilastokeskus 2020, 7). Myös taidealan koulutukseen on vaikea päästä (Hirvi-Ijäs ym. 2020, 11). Kaikkiin taideyliopistoihin vuonna 2018 pääsi vain 8,3 % hakijoista, kun muiden alojen yliopistoihin pääsi noin 27 % hakijoista (Tilastokeskus 2019, 8). Yksittäisten oppilaitosten tasolla koulutukseen pääseminen voi olla vieläkin vaikeampaa. Esimerkiksi teatterikorkeakouluun pääsee vain noin kolme prosenttia hakijoista (Tilastokeskus 2019, 8).

Yleisesti taidealaa leimaa toimeentulon pirstaleisuus. Palkan ja palkkioiden lisäksi toimeentulo koostuu erilaisista korvauksista, käyttöluvista, apurahoista, tekijänoikeuksista ja jälleenmyyntikorvauksista. Jopa 44 % barometriin osallistujista oli saanut vuoden aikana lisäksi erilaisia työttömyystukia (Hirvi-Ijäs ym. 2020, 6–8). Omassa kyselytutkimuksessani esittävän taiteen ammattilaisille 61 % kyselyyn vastanneista oli saanut työttömyys- tai toimeentulotukea jossakin vaiheessa

taiteilijanuraansa. Myös haastattelututkimuksessa tuli selkeästi esille taiteilijan toimeentulon yleinen vaikeus:

Sivusta katsoen taiteilijana näyttää olevan todella vaikea työllistyä, se ei ole helppo polku. (Ingström 2020.)

Kaiken kaikkiaan ei taiteilijan ura ole kovin helppo polku toimeentuloon, mutta niitä menestystarinoitakin joskus on. Menestymisen eteen pitää olla hieman talenttia ja joutuu tekemään pirusti duunia. (Pössi 2021.)

Taiteilijan työllistymisen hankaluus ja erityispiirteet muihin aloihin verrattuna tulevat siis toistuvasti esille hyvin monipuolisista lähteistä.

4.1.1 Palkkataso

Kulttuuritilastossa esiteltyssä tilastokeskuksen päivittyvässä taulukossa listataan eri kulttuurialojen keskiansioita. Muusikoiden, laulajien ja säveltäjien kuukausittainen keskiansio on 3 087 €. Tanssitaiteilijoiden ja koreografioiden kuukausittainen keskiansio on 2 581 €. Näyttelijöiden kuukausittainen keskiansio on 3 355 €. Muiden esittävän taiteen ammattilaisten osalta ei ole esitetty tilastoja. (Tilastokeskus 2020, taulukko 11.9.) Tilastokeskuksen mukaan yksityisen sektorin kuukausipalkkaisten mediaaniansio Suomessa vuonna 2019 oli 3 350 €. Tässä summassa ei ole huomioitu eri koulutusasteita. Saman lähteen mukaan alemman korkeakouluasteen omaavan henkilön keskiansio vuonna 2019 oli 3 501 € ja ylemmän korkeakouluasteen tutkinnon omaavan henkilön keskiansio 4 480 €. (Suomen virallinen tilasto 2019.) Tämän tilaston valossa muiden taiteenalojen keskiansio on Suomen palkkakeskiarvon alla, mutta näyttelijän palkkataso yleistä keskiarvoa. Jos kuitenkin huomioidaan näyttelijän koulutustaso, joka on yleensä yliopistotutkintona joko kandidaatin tai maisterin tutkinto, jää näyttelijänkin yleinen palkkataso huomattavasti suomalaisen keskiarvon alle.

Taiteilijoilla itsellään on aiheesta saman suuntainen mielipide. Kyselytutkimuksessa kysyttiin, tunsivatko taiteilijat työstään saamiensa palkkojen/korvauksien vastaavan hyvin koulutuksensa ja työnsä arvoa. Kysymykseen vastattiin skaalautuvalla asteikolla: Täysin samaa mieltä (1), jokseenkin samaa mieltä (2), jokseenkin eri

mieltä (3), täysin eri mieltä (4). Vastausten keskiarvoksi tuli 3, eli suurin osa vastaajista oli joksikin eri mieltä. Saadun korvauksen ei siis useasti nähty vastaavan työn ja oman ammattitaidon arvoa. Täysin eri mieltä oli 30,56 % vastaajista, joksikin eri mieltä 33,33 %, joksikin samaa mieltä 31,94 % ja täysin samaa mieltä vain 4,17 % vastaajista.

4.2 Lainsäädännölliset muutokset

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2017 julkaistussa raportissa luovasta taloudesta ja aineettoman arvon luomisesta on pohdittu kattavasti kulttuurin ja muun luovan aineettoman tuotannon suurta liiketoiminnallista potentiaalia. Ensinnäkin luoville aloille annetaan raportissa suuri merkitys kansantaloudellisesta näkökulmasta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 19–21). Samassa raportissa esitetään havaittuja seikkoja, jotka jarruttavat myönteistä kehitystä. Monet lainsäädännölliset muutokset ovat jo puuttuneet näihin epäkohtiin opetus- ja kulttuuriministeriön raportin julkaisemisen jälkeen. Tämän jakson alaluvuissa esittelen keskeisimpiä lainsäädännöllisiä muutoksia, jotka vaikuttavat tällä hetkellä esittävän taiteen ammattilaisten yrittäjyyteen. Nämä täsmälleen samat seikat tulivat hyvin esille myös toteutetussa haastattelututkimuksessa.

4.2.1 Verottajan kanta

Taiteilijan yrittäjyys on tullut käytännössä mahdolliseksi vasta viime vuosina ja muutos on tapahtunut nopeasti. Tämä tuli selkeästi esille ohjelmatoimistoille toteuttamassani haastattelututkimuksessa. 1900-luvulla verottaja ei yksinkertaisesti hyväksynyt taidealojen yrittäjyyttä, joten kaikki taiteilijat olivat palkansaajia (Pössi 2021; Ingström 2020).

Toiminnan alkuaikoina kaikille taiteilijoille maksettiin lähdeveron alaista palkkaa, kukaan ei käytännössä laskuttanut. Tämä johtui siitä, että verottaja ei yksinkertaisesti antanut mahdollisuutta taidealojen yrittämiseen. Jos joku perustikin toiminimen, niin verottaja purki sen. Muutamia harvoja poikkeuksia olivat D-tuotanto ja Markku Purko Ky. Nämä olivat mahdollisia, koska heillä oli paljon muutakin toimintaa ja selkeät toimistot, sekä palkansaajia. Mutta tämä oli todella harvinaista. Nykyään 70 % artisteistamme laskuttavat. (Ingström 2020.)

Kun ohjelmatoimistomme aloitti toimintansa, kaikki artistit olivat palkkasuhteessa. Verottajan kanta 90- luvullakin oli vielä se, että ohjelmatoimisto ei voi maksaa keikkapalkkoja yrityksille. Se oli kiellettyä. Nykyään kolmasosa artisteistamme laskuttaa. (Pössi 2021.)

Verottajan kanta on herättänyt pitkään ihmetystä alalla työskentelevien parissa. Tämä on myös ollut omiaan luomaan kulttuuria, jossa taidealaan suhtaudutaan eri tavalla kuin muuhun työntekoon.

Viime vuosituhannen ja 2000-luvun alun ajan ilmapiiri kiteytyi kuuluisaan sanontaan: `yritys ei voi laulaa`. Asiasta on väännetty kättä verottajan kanssa vielä pitkälle 2010 luvulle saakka. Tilannetta kuvaa hyvin toinenkin sanonta: `Timpuri vs. Rumpali`. Mitä eroa niillä on? Minun mielestäni ei mitään, mutta verottajan mielestä on! (Ingström 2020.)

Asenteeseen ja lainsäädäntöön on tullut muutoksia hitaasti ja asteittain. Vasta vuonna 2016 ala pääsi siihen pisteeseen, että verohallinnon johtava veroasiantuntija kävi ohjelmatoimistoliiton kokouksessa kertomassa, miten taiteilijayrittäjyydestä alettaisiin puhua eri veropiireissä laajemminkin. Käytäntö verovähennysten osalta yhtenäistettäisiin tulevaisuudessa. Taiteilijayrittäjyys tulisi olemaan yleisesti hyväksyttävää. Siihen saakka taiteilijayrittämisen kohtelu oli saattanut vaihdella hyvinkin paljon veropiiristä ja virkailijasta riippuen, joka asetti taiteilijoita eriarvoiseen asemaan keskenään. (Ingström 2020.)

Silti taidealan yrittäjyydessä esiintyy vielä runsaasti puutteita. Opetus ja kulttuuriministeriön raportissa myönnetään taidealojen yrittäjyyden olevan eriarvoista muuhun yrittäjyyteen verrattuna ja tavoitteeksi on asetettu vuonna 2017, että tulevaisuudessa luovilla aloilla on oltava mahdollisuus toimia elinkeinonharjoittajana samoin edellytyksin kuin muissakin elinkeinoissa. Vastaavasti yhtiömuotoisen luovan alan liiketoiminnan pitäisi esityksen mukaan olla mahdollista samoin edellytyksin kuin muun liiketoiminnan harjoittaminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 36.)

Haastattelututkimuksessa verotuksen hankaluus vielä tänä päivänäkin tuli hyvin selkeästi esille:

Ohjelmatoimistomme tekee suurelle osalle artisteistaan myös veroilmoitukset, koska verottaja suhtautuu edelleenkin hyvin nihkeästi

esimerkiksi esiintymisasu vähennyksiin ja muihin vastaaviin. Jos artistiyhtiössä ei ole tarvittavaa ammattitaitoa yrittäjyyteen ja veroaisoihin, voi tulla huomattavia ongelmia ja vähennyksiä jää saamatta. Ohjelmatoimiston talouspuolen henkilö käy tätä taistelua verottajan kanssa hyvin monen henkilön puolesta vuosittain vielä tänäkin päivänä. Meillä on onneksi tähän vahva ammattitaito ja tarjoamme tätä palvelua mielellämme artisteillemme. (Pössi 2021.)

Taistelu tasa-arvoisuudesta jatkuu siis käytännön tasolla edelleen, mutta suunta on oikea.

4.2.2 Arvonlisäverokanta

Yksi taiteilijayrittäjyyden epäkohdista, joka tuli esille sekä haastatteluissa että OKM:n raportissa, on esittävän taiteen arvonlisäverokanta (ALV- kanta). Taiteen verotus on pitkään ollut ALV 0 % -kategoriaan luokiteltua. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että taiteilija ei saa ALV- vähennyksiä kuluistaan, jotka kohdistuvat verovapaan tulon hankkimiseen (Hakkarainen, Palomäki, Tanner 2018, 7). Taiteilijan kulu hankinnoista on tällä järjestelmällä siis aina 24 % suurempi kuin muiden yrittäjien vastaava kulu. Kuitenkin 1.4.2019 voimaan tullut laki mahdollistaa vihdoin taiteilijoiden hakeutumisen arvonlisäverovelvollisiksi 10 % verokannalla (Verotoimisto 2019). Arvonlisäverovelvolliseksi hakeutuminen on taidealan yrittäjälle vapaaehtoista. Taiteilijoille on siis vasta hiljattain avautunut mahdollisuus hyödyntää kuluihinsa liittyviä ALV-vähennyksiä 10 % verran. Arvonlisäverovelvolliseksi hakeutuminen tuo yritystoiminnalle kuitenkin myös vastuuta jatkuvista säännöllisistä tilityksistä ja ALV-ilmoituksista. Arvonlisäverovapaa toiminta ei vaadi säännöllisiä ALV-ilmoituksia ja tilityksiä.

Yksi edistysaskel on kuitenkin vuonna 2019 tullut, tosin vapaaehtoinen, ALV 10 % kanta taiteessa. Toisaalta tämä voi myös helposti luoda kassakriisin. Taiteilijat eivät aina muista, että se laskutettu ALV ei ole yrittäjän, vaan valtion. Ja siinä vaiheessa, kun ALV tulisi tilittää, on rahat jo käytetty muuhun. Yli puolet kauttamme laskuttavista taiteilijoista ovat jo hakeutuneet ALV- velvollisiksi. (Ingström 2020.)

Nykyään noin kolmasosa artisteistamme laskuttaa palkansaajana olemisen sijaan. Laskuttajista vain hyvin pieni osa on hakeutunut ALV- velvollisiksi. Yhtiömme näkemyksen mukaan ALV- velvolliseksi hakeutuminen on siinä

vaiheessa vasta kannattavaa, kun ansiot nousevat suhteellisen suuriksi. Moni taiteilija haluaa välttää ALV velvollisuuden mukanaan tuomia jatkuvia tilityksiä ja maksuja. Toisaalta joidenkin kauttamme parhaiten tienaaavien artistien tulot nousivat ihan tuntuvastikin ALV uudistuksen myötä, jolloin vähennyksiä sai huomioitua paremmin. Se vaikutti aivan suunnattomasti. (Pössi 2021.)

Taiteilijan ALV- velvollisuus vois siis yhtä aikaa olla taiteilijalle sekä mahdollisuus, että uhka. Arvonlisäverovelvollisuuden hyödyntämiseen tarvitaan riittävää yrittäjäyysosaamista ja tietoa aiheesta.

4.2.3 Tekijänoikeuksien verotus

Merkittävä haastattelututkimuksessa ja OKM:n raportissa esille tullut epäkohta on musiikin tekijänoikeuksien verotus (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 35). Osalle taiteentekijöistä erilaiset tekijänoikeuskorvaukset ovat merkittävä osa toimeentuloa. Säveltäjien tekijänoikeustoimisto TEOSTO ry. vastaa musiikin tekemiseen ja esittämiseen liittyvän tekijänoikeusjärjestelmän täyteen panosta. Teoston kautta ei ole kuitenkaan aikaisemmin ollut mahdollista maksaa tekijänoikeuskorvauksia artistin omalle yritykselle, ainoastaan henkilökohtaisia korvauksia. Tuloverolain (1535/1992) 52 §:n mukaan verovelvollisen saama korvaus tekijänoikeudesta on veronalaista pääomatuloa, jos oikeus on saatu perintönä tai testamentilla taikka hankittu vastiketta vastaan ja muutoin ansiotuloa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 35).

Musiikintekijä muusikkoja ei edelleenkään käsitetä yrittäjiksi. Vasta aivan hiljattain tuli muutos, jonka kautta teostokorvauksia voi nostaa ja jaksottaa artistin omalle yritykselle. Tämä oli aikaisemmin täysin mahdotonta ja Teosto ilmoitti, että ei käy. Jos muusikko on halunnut olla yrittäjä, tämä on vienyt eväitä pois yrittämisestä. Tähän on tullut muutos vasta aivan hiljattain, kun Teosto on alkanut sallia laskuttamisen tekijänoikeuskorvauksien osalta. Tämän epäkohdan takia suomalaisia artisteja on listautunut Ruotsin ja Saksan tekijänoikeusjärjestelmiin, koska ne ovat sallineet maksut artistiryityksille jo vuosikymmeniä. Teosto maksut pystyy yrittäjänä hyödyntämään ja jakamaan monelle vuodelle. Verokortilla näistä maksuista voi tulla huimia verotuspiikkejä. (Pössi 2021.)

Muutoksilla tekijänoikeuksien verotukseen voidaan siis parantaa itse taiteilijoiden toimeentuloa, mutta myös ehkäistä musiikin tekijänoikeuksiin liittyvien verotulojen valumista muihin maihin ja niiden tekijänoikeusjärjestelmiin.

4.3 Työmarkkinajärjestelmän haasteet

Suomen työmarkkinajärjestelmä tuntee vain kaksi työnteen muotoa, joko palkansaajana tai yrittäjänä työskentelyn (Hirvi-Ijäs ym. 2020, 7). Taiteilijan työ on kuitenkin kokonaisuus erilaisia yhdistelmiä ja muuttuvia ennakoimattomia tilanteita. Joustamattomat työmarkkinajärjestelmät johtavat tältä osin ongelmiin taiteilijoiden verotuksessa ja sosiaaliturvassa. Kulttuuribarometrissa todetaankin tämän olevan yksi suuri syy välttää taidealan yrittäjyyttä- heikko sosiaaliturva estää taidealoilla toimivien pienimuotoista yksinyrittämistä (Hirvi-Ijäs ym. 2020, 8). Nykyisen lainsäädännön puitteissa päätoiminen yrittäjä voi työttömäksi jäädessään saada työttömyysetuutta vain, jos yritystoiminta lakkaa kokonaan (Yrityksen perustaminen.net 2021). Tämä ei siis ole ratkaisu taiteilija-ammatin kausivaihteluun ja taiteilijayrittäjänä toimimiseen. Taiteilijayrittäjän olisi siis saatava jatkuvia toimeksiantoja, tai etuuksia saadakseen hänen olisi lakkautettava yritystoiminta kokonaan. Koronapandemian myötä vuonna 2020 yrittäjän työttömyysturvaan on tullut väliaikaisia helpotuksia, joissa tukea voidaan myöntää, mikäli päätoiminen työskentely yrityksessä on päättynyt tai yrittäjätulo on pandemian vuoksi vähemmän kuin 1 089,67 €/kk (Kela 2021a). Kyse ei kuitenkaan ole pysyvästä muutoksesta.

Lisäksi järjestelmää monimutkaistaa apurahan saajien osalta heidän lukemisensa MYEL- vakuutuksen, eli maatalousyrittäjien eläkelain piiriin. Tästä saattaa aiheutua päällekkäistä YEL- ja MYEL- vakuuttamista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 39–44).

Lisäksi erilaisten toimeentulon muotojen keskenään erilainen verotus ja vaikutus sosiaaliturvaan vaikeuttaa kokonaisuutta:

Taiteilijan toimeentulon kannalta on erittäin erikoista, miten teostokorvaukset lasketaan Kelan ja muiden tahojen tuissa vähentävänä, mutta ei kasvattavana. Näen tämän kyseisen asian epäoikeudenmukaisena ja aivan käsittämättömänä yhdistelmänä, jota ei yksinkertaisesti voi ymmärtää. Jotta taiteilijoiden yrittäjäyys Suomessa helpottuisi ja yrittäjäyden kynnyksen mataloituisi, kaikki tulovirrat tulisi käsitellä

samanlaisina. Jos näin olisi, yrittäminen ja toimeentulo taiteilijalle olisi tavattoman paljon helpompaa. (Pössi 2021.)

On selkeää, että muutoksia työmarkkinajärjestelmän joustavuuteen tarvitaan tulevaisuudessa. Yrittäjyyttä tulisi helpottaa yleisellä tasolla erityisesti aloilla, joissa on paljon erilaisia muuttuvia työtilanteita ja kausivaihtelua.

4.4 Freelanceriys ja laskutuspalvelut

Taideohjelmien yhteydessä kuulee usein termin freelanceriys. Freelancer on henkilö, jolle on tyypillistä työtehtävien lukuisa määrä ja tilapäisyys (Hakkarainen, Palomäki, Tanner 2018, 3). Kansankielellä voidaan puhua keikkatyöläisestä. Freelancerin arkeen sisältyy paljon erilaisia työnteon muotoja ja toimeksiantoja. Yhdistävänä tekijänä kaikille freelancereille on se, että he joutuvat itse huolehtimaan sosiaaliturva- ja eläkemaksuistaan. Tyypillistä freelanceriydessä on erilaisten laskutuspalveluiden käyttö. Laskutuspalveluiden käyttäjiä kutsutaan usein myös kevytyrittäjiksi, joka ei kuitenkaan ole lainsäädännön tuntema termi.

Kevytyrittäjäisyys erilaisten laskutuspalveluiden kautta antaa käytännössä yrittäjämäistä toimintaa tekeväälle mahdollisuuden laskuttaa työn tilaajia ilman oman yrityksen perustamista. Freelancerilla ei siis tällöin ole omaa y-tunnusta eikä hän ole virallisesti yrittäjä. Työmarkkinajärjestelmän silmissä hän on siis käytännössä palkansaaja, mutta ilman normaaleja palkansaajan etuja. Esimerkiksi eläkevakuutusmaksua maksettaessa laskutuspalvelun kautta keikkaa tekevä on yrittäjän eläkevakuutusmaksun piirissä. Myös TE-palvelut saattavat katsoa kevytyrittäjän olevan yrittäjä, jos keikkoja on tiheään. Suurimmassa osassa laskutuspalveluita oikeus työttömyysturvaan säilyy vain, jos laskutus on korkeintaan 300 € kuukaudessa ja yritystoiminta on osa-aikaista. Osa laskutuspalveluista, kuten OP- kevytyrittäjäisyys, luo freelancerille kuitenkin oman Y-tunnuksen. Tällöin freelancer on työmarkkinajärjestelmässä käytännössä toiminimiyrittäjä, joka toimii laskutuspalvelun kautta. (Bisnes.fi 2021.)

Kevytyrittäjäisyys on tällä hetkellä Suomen nopeiten kasvava työnteon muoto. Tammikuussa 2020 kevytyrittäjien määrä oli noin 150 000 henkilöä ja kevytyrittäjien määrä on tuplaantunut vain muutamassa vuodessa (Uusityö.fi 2021).

4.5 Vastentahtoinen yrittäjyys

Kun puhutaan taidealojen työkentästä ja yrittäjyydestä, on aiheellista tarkastella myös termiä vastentahtoinen yrittäjyys. Työministeriön työpoliittisessa tutkimuksessa vastentahtoinen yrittäjyys määritellään mm. seuraavasti: Vastentahtoinen yrittäjyys viittaa tilanteisiin, joissa henkilö ajautuu yrittäjäksi haluamatta kuitenkaan varsinaisesti ryhtyä yrittäjäksi. Vastentahtoista yrittäjyyttä ja sen rinnakkaistermiä näennäisyrittäjyys käytetään myös viittaamaan työjärjestelyihin, jotka sijoittuvat palkkatyön ja yrittäjyyden väliselle ”harmaalle alueelle”. Kyseisessä tutkimuksessa tutkitaan kaikkien alojen vastentahtoista yrittäjyyttä ja tutkimuksen tuloksena todetaan koko Suomen yrityskantaa tarkasteltaessa kyseessä olevan marginaalinen ilmiö. Toisaalta myös todetaan, että näin laaja- alaisessa tutkimuksessa tiettyihin ammattiryhmiin kohdistuva ongelma ei tule esille. (Työministeriö 2007, 1.)

Tulisi kysyä onko esittävät taiteet sellainen toimiala, jossa vastentahtoista yrittäjyyttä kohdataan keskimääräisesti muita aloja enemmän. Eli ehkä esittävän taiteen alalla vastentahtoinen yrittäjyys ei ole marginaalinen ilmiö. Kyseisen työpoliittisen tutkimuksen mukaan koko yrittäjäkentästä vain 10 % yrittäjäksi ryhtyneistä koki itsensä pakkotilanteessa yrittäjäksi ryhtyneeksi (Työministeriö 2007, 6). Omassa kyselytutkimuksessani esittävän taiteen ammattilaisille vain 5 % kyselyyn vastaajista ei ollut kohdannut vastentahtoista yrittäjyyttä taidealan kentällä. 14 % vastaajista sanoo suoraan menettäneensä työtilaisuuksia koska ei ollut yrittäjä. Kyselytutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että vastentahtoinen yrittäjyys on kiistatta esittävän taiteen alalla keskivertoa suurempi ilmiö.

Työpoliittisessa tutkimuksessa oletetaan vastentahtoisen yrittäjyyden keskittyvän tietyille kapeasti määriteltäville toimialoille ja tiettyihin ammattiryhmiin, jolloin ilmiö voi olla tällaiselle ryhmälle hyvinkin merkittävä ongelma etenkin yksilötasolla. Samassa tutkimuksessa todetaan, että tällaisille toimialoille suuntautuvassa ammatillisessa koulutuksessa alan yrittäjäpainotteisuus olisi syytä huomioida siten, että nämä vastaisivat tulevan työelämän haasteisiin. (Työministeriö 2007, 6–7.)

Haastattelututkimuksen mukaan yrittäjyys tai mahdollisuus laskuttaa vaikuttavat selkeästi esittävän taiteen ammattilaisen työllistymiseen.

Monissa tapauksissa laskuttaminen edesauttaa kyseisen taiteilijan valitsemista keikalle. Jos kaksi täysin samanarvoista artistia on kilpailutilanteessa, mutta toinen heistä voi laskuttaa ja toiselle maksetaan palkkaa, vie laskuttaja tilaajan silmissä voiton. Laskuttaja tulee työllistävälle taholle edullisemmaksi, eikä vain keikalla käyvälle artistille tarvitse perustaa kirjanpitoon omaa palkanmaksua, tai ottaa vakuutusta. Jos kyse on yksityistilaisuudesta, laskutus on oikeastaan ainut vaihtoehto, jos halutaan torjua pimeää taloutta. Toisaalta yksityishenkilö voi aina tilata esiintyjän ohjelmatoimiston kautta. Internetin valtakaudella asiakkaiden on kuitenkin helpompi olla suoraan yhteydessä esiintyjään ja ohjelmatoimistojen käyttö on vähentynyt. (Ingström 2020.)

Jos kaksi täysin samanarvoista artistia kilpailee samasta keikasta, toinen heistä voi laskuttaa yrityksenä ja toinen tekee verokortilla, niin kyllä se laskuttava artisti saa sen keikan. Tämä siis silloin, kun ei ole ohjelmatoimistoa välissä. Koska ohjelmatoimistolle tällä ei ole merkitystä. Mutta jos artisti sopii keikasta tilaajan kanssa suoraan, niin kyllä silloin halutaan laskuttava artisti. (Pössi 2021.)

Työministeriön työpoliittinen tutkimus mainitsee myös vastentahtoisen yrittäjyyden alakäsitteen, eli näennäisyrittäjyyden. Tällä termillä kuvataan tilannetta, jolloin yrittäjyyden impulssi tulee suoraan tilaajalta motiivina työsuhteen kustannuksissa säästäminen ja työnantajan velvollisuuksilta välttyminen (Työministeriö 2007, 8). Näennäisyrittäjyys nähdään ilmiön vakavimpana muotona yksilölle. Nykyään suosittu laskutuspalveluiden käyttö, eli ns. Kevytyrittäjyys, luo otollisen pohjan näennäisyrittäjyydelle. Laskutuspalveluiden käytön myötä on vaarana kehittyä tilanne, jossa työ tehdään työntekijän kannalta liian edullisesti.

Liian usein laskuttavat tai laskutuspalveluita käyttävät artistit alihinnoittelevat työnsä, eivätkä välttämättä hahmota yrittämisen kokonaiskuluja ja maksavat todella pientä tai ei laisinkaan YEL- maksua itselleen. Yrittäjillä, jotka liikkuvat paljon keikoilla, on suurempi riski sairastua tai joutua tapaturmaan. Ja YEL- maksu pitäisi olla tämän tasalla. Eläkeikäkin tulee nopeammin kuin arvaakaan. (Ingström 2020.)

Covid-19- pandemian aikaan monelta esittävän taiteen ammattilaiselta lähti toimeentulo lähes kokonaan tai täysin. Laskutuspalveluiden käyttäjät ovat olleet tässä kaikista haavoittuvimmassa asemassa. He eivät ole olleet oikeutettuja yritystukiin. Heillä ei myöskään ole ollut oikeutta työntekijän eikä yrittäjän sosiaaliturvaan.

Vastentahtoisesta yrittäjyydestä puhuttaessa koko yrittäjyyttä kohtaan tulee helposti negatiivinen leima. Yrittäjyys itsessään ei tietenkään ole negatiivista, vain sen lieveilmiöt. Kuten työministeriön tutkimuksessakin todetaan, tavoitteena ei tarvitse olla yrittäjyyden vähentäminen, vaan vastentahtoisuuden ja näennäisyyden vähentäminen. Toisaalta yhteiskunnassa tulisi pyrkiä yleisesti yrittäjyyden helpottamiseen ja yrittäjyyskynnyksen alentamiseen. (Työministeriö 2007, 11.)

4.6 Palkaton työ

Vastentahtoista ja näennäisyrittäjyyttä vieläkin vakavampi lieveilmiö esittävän taiteen aloilla on palkaton työ. Palkatonta työtä esiintyy runsaasti kaikilla taiteenaloilla. Taiteen ja kulttuurin barometri osoittaa, että taiteen kenttä on tehnyt palkattomasta työstä ns. 'tottumiskysymyksen'. Taiteen aloilla harjoittelusta, suunnittelusta, ennakkovalmisteluista tai ideoinnista saadaan harvoin palkkiota. Projekteissa usein muut ammattiryhmät saavat korvausta työpanoksestaan paitsi taiteilijat. Usein varsinkin nuorilta aloittelevilta esiintyjiltä pyydetään myös esiintymispanosta ilmaiseksi ja tarjotaan vastineeksi näkyvyyttä. (Hirvi-Ijäs ym. 2020, 7.)

Itsekin olen omalla taiteilijanurallani saanut useasti vastaavan tarjouksen. On vaikea kuvitella muita ammattiryhmiä tekemässä työtään ilmaiseksi, mutta taiteilijoille sitä ehdotetaan valitettavan usein.

4.7 Lähetetty yrittäjyys

Usein esiintyvä taiteilija esiintyy Suomen lisäksi myös ulkomailla. Musiikin, sirkustaiteen, teatteritaiteen ja tanssitaiteen aloilla on paljon kansainvälisiä kiertueita ja tahoja, jotka työllistävät taiteilijoita eri maista. Pääsääntöisesti verot työstä maksetaan aina siihen maahan, jossa työ tehdään ja henkilö kuuluu näin kyseisen maan sosiaaliturvan piiriin. Tämä voi muodostua hyvin ongelmalliseksi, mikäli työllistäviä maita ja tahoja on useita. Esimerkiksi sirkustaiteilija voi tyypillisen työuransa aikana olla töissä jopa yli kymmenessä maassa. Eläkkeelle päästyään hänen olisi haettava osansa eläkkeestään kaikista näistä maista, mikä voi osoittautua

ylitsepääsemättömäksi paperisodaksi. Myös taiteilijan itsensä olisi lähes mahdotonta valvoa sosiaalimaksujen oikeellisuutta jokaisessa maassa.

Tämän ongelman ratkaisuna toimii EU- alueella voimassa oleva lähetetyn yrittäjyyden käytäntö. Yrittäjä voi ilmoittaa Kelaan yrityksensä tekevän määräaikaaisesti töitä ulkomailla ja sitä varten hakea eläketurvakeskuksesta todistuksen olevansa lähetetty yrittäjä. Näin yrittäjän on mahdollista kuulua edelleen Suomen sosiaaliturvaan ja olla YEL- vakuutettu Suomen järjestelmässä. Verot, YEL- maksut ja muut sosiaalimaksut maksetaan tällöin Suomeen. (Kela 2021b.)

Lähetetty yrittäjyys tuo näin turvaa monessa eri maassa toimivalle taiteilijayrittäjälle ja järkeistää esimerkiksi asianmukaisen eläkkeen kertymisen koko työuran ajalta.

4.8 Yleinen ilmapiiri taiteilijayrittäjyyttä kohtaan

Sekä yhteiskunnalla, että taiteilijoilla itsellään on perinteisesti ollut negatiivinen suhtautuminen taiteilijayrittäjyyttä kohtaan. Tämä on monen yhtälön summa ja kehittynyt pitkän ajan kuluessa. Vasta viime vuosina ovat asenteet alkaneet hitaasti muuttua. Haastattelututkimuksessa tuli esille yhteiskunnan, sekä taiteilijoiden itsensä negatiivinen suhtautuminen yrittäjyyteen. Osaamisen puute mainittiin keskeisenä syynä taiteilijoiden yrittäjyshaluttomuuteen.

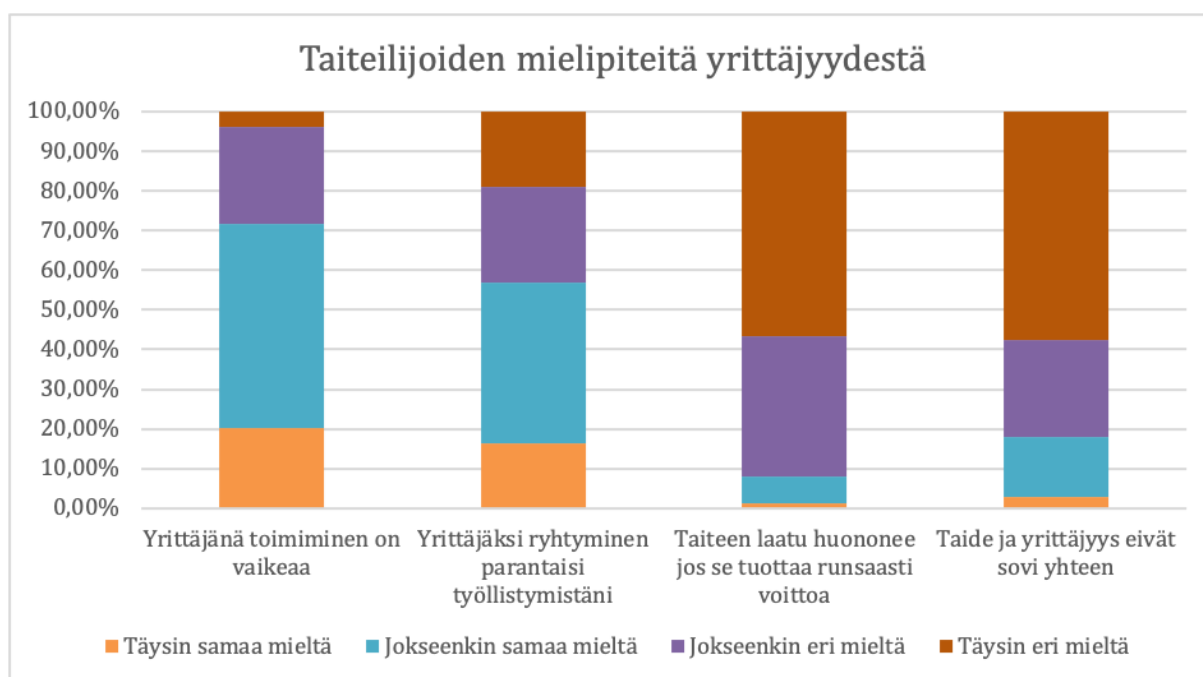
Kokemuksemme mukaan suurinta osaa taiteilijoista ei yksinkertaisesti kiinnosta nämä yrittäjyyteen liittyvät paperiasiat. He haluavat keskittyä taiteeseensa eli musiikkiin ja ohjelmatoimistomme tarjoaa heille mielellään tätä palvelua. Näkemyksemme mukaan kiinnostuksen ja osaamisen puute yhdessä yleisen ilmapiirin kanssa ovat suurin syy siihen, ettei suurempi osa muusikoista ole yrittäjiä. Verottaja on ollut pitkään sitä mieltä, että artistiyrittäjyys on huono juttu. Muusikkojen liitto on ajatellut, että se on huono juttu. Tätä negatiivista viestiä yrittäjyydestä on tullut monesta suunnasta samaan aikaan. Maailma muuttuu, mutta muutoksia on tullut vasta nyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Pössi 2021.)

Taiteilijayrittäjyys voi olla hyvä asia, mutta siihen liittyy myös riskejä. Olemme sivusta seuranneet paljon taiteilijayrittäjyyden mukanaan tuomia ongelmia. Taiteilijoiden pitäisi muistaa paremmin, että yrittäjänä on vastuussa itsestään ja yrityksen maksuista. Yrittäminen voi olla taiteilijalle hyvä asia, mutta se pitää osata. Kokemuksemme mukaan tuntuu, että taiteilijoilla ei usein ole riittäviä valmiuksia yrittäjyyteen. Perustetaan

yritys koska halutaan laskuttaa, mutta ei täysin ymmärretä mitä kaikkea muuta yrittäjyyteen sisältyy kuin laskuttaminen. (Ingström 2020.)

Myös kyselytutkimuksessa tuli esille taiteilijoiden oma mielikuva yrittämisen vaikeudesta. Väitteeseen ”Yrittäjänä toimiminen on vaikeaa”, vastattiin skaalautuvalla asteikolla. Jopa 20,27 % vastaajista oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa ja 51,35 % oli jokseenkin samaa mieltä. Jokseenkin eri mieltä oli 24,33 % vastaajista ja täysin eri mieltä oli vain 4,05 % vastaajista. Toisaalta esille tuli sinänsä positiivinen asenne itse yrittämistä kohtaan, negatiivisuus liittyi lähinnä yrittämisen vaikeuteen ja taitojen puutteeseen, ei niinkään itse yrittämiseen. Taiteilijat myös suhtauivat positiivisesti siihen, että taiteella tehtäisiin liiketoimintamaisesti taloudellista voittoa. Seuraavassa taulukossa on esitelty tuloksia tarkemmin:

Taulukko 1. Taiteilijoiden mielipiteitä yrittäjyydestä

5 ESITTÄVÄN TAITEEN AMMATILLINEN KOULUTUS JA YRITTÄJYYSOPETUS

5.1 Kyselytutkimuksen tuloksia

Kyselytutkimukseni perusteella esittävän taiteen ammattilaisten mielipide yrittäjyysopetuksen määrän riittävydestä taidealojen ammattikoulutuksessa, oli hyvin selkeä: 74 % vastaajista sanoo, että nykyinen yrittäjyysopetuksen määrä ei ole riittävä ja se olisi tärkeää taiteilijoille. Vain 8 % vastaajista uskoo nykyisen yrittäjyysopetuksen määrän olevan riittävä taidealan koulutuksissa. 18 % vastaajista on sitä mieltä, että yrittäjyys ei ole olennaista oppimateriaalia taidealan koulutuksessa olevilla.

Omassa koulutuksessaan 51 % vastanneista ei ollut saanut lainkaan yrittäjyysopetusta. 42 % oli saanut opetusta yrittäjyyteen, mutta ei kokenut sen määrää riittäväksi. Vain 7 % vastaajista koki saaneensa riittävästi yrittäjyysopetusta ammattiin johtavassa koulutuksessaan.

Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma oli seuraava: 20–39-vuotiaita 62 %, 40–60-vuotiaita 32 % ja yli 60-vuotiaita 6 %. Vastanneiden ikäjakauman rekisteröiminen on tässä yhteydessä tärkeää, koska voidaan perustellusti arvioida nuorimman ryhmän kokemusten olevan ajankohtaisimpia ja hyvin nykyisiä opetussuunnitelmia vastaavia. Voidaan siis päätellä, että yli puolen tutkimukseen osallistuneiden kokemukset olivat tuoreita, taikka suhteellisen tuoreita. Vastaajat olivat ilmoittamansa mukaan jo valmistuneet tai opiskelivat parhaillaan seuraavissa taideoppilaitoksissa (aakkosjärjestys): Aalto-yliopisto, Helsingin ammattikorkeakoulu, Helsingin konservatorio, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Hyvinkään taidekoulu, Keskipohjanmaan ammattikorkeakoulu, Koulutuskeskus Salpaus, Kuopion konservatorio, Kuvataideakatemia, Metropolia, Savonia ammattikorkeakoulu, Sibelius akatemia, Taideteollinen korkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu, Tampereen yliopisto, Teatterikorkeakoulu, Turun ammattikorkeakoulun

taideakatemia, Turun taiteen ja viestinnän oppilaitos (nykyinen Turun ammattikorkeakoulun taideakatemia).

Tulosten perusteella tulee esille selkeä ristiriita, joka vaatii ratkaisua. Esittävän taiteen tutkintoon johtavassa koulutuksessa ei anneta riittävää määrää yrittäjäyyskoulutusta.

5.2 Opetussuunnitelmien tarkastelua

Tässä luvussa tarkastellaan Suomessa sijaitsevien esittävän taiteen oppilaitosten julkisia, tämänhetkisiä opetussuunnitelmia. Pyritään selvittämään opetusohjelmissa olevia yrittäjäyysopetukseen varattuja konkreettisia tuntimääriä ja sitä, puuttuuko yrittäjäyysopetus joistain oppilaitoksista kokonaan. Analyysin kautta haetaan vastauksia sille vastaavatko opiskelijoiden kyselytutkimuksessa esiin tulleet kokemukset ja järjestetty opetus toisiaan. Otoksessa on kansallisella tasolla tärkeitä taidealan oppilaitoksia musiikin, teatterin, tanssin ja sirkustaiteen osalta. Tarkastelen seuraavien oppilaitosten opetusohjelmia (käsittelyjärjestyksessä): Yliopistotasolta Teatterikorkeakoulu (Taideyliopisto), Sibelius akatemia (Taideyliopisto) ja Tampereen yliopiston näyttelijäntyön laitos. Ammattikorkeakoulutasolta Turun ammattikorkeakoulu, Savonia ammattikorkeakoulu ja Oulun ammattikorkeakoulu. Toiselta asteelta Koulutuskeskus Salpaus, Pop- Jazz konservatorio, Helsingin konservatorio, Tampereen konservatorio ja Kuopion konservatorio.

Osittain tutkintojen sisällöissä on paljonkin yhteneväisyyksiä lainsäädännöstä tulevien opetusperusteiden kautta. Esimerkiksi toisella asteella tutkintojen rakennetta ohjaavat ePerusteet, jotka ovat toisen asteen koulutusta ja sen sisältöä säätelevät yleiset viitekehykset (Opetushallitus 2021). On myös tärkeää huomata vertailun kannalta, että yliopistotasolla ja ammattikorkeakoulutasolla opetuksen laajuus lasketaan opintopisteinä (op), jolloin 1 opintopiste on 27 tuntia. Toisen asteen koulutuksissa laajuudet lasketaan taas osaamispisteinä (osp). Osaamispisteille ei ole määritelty tarkkaa tuntimäärää, mutta oppilaitokset resursoivat 15–20 tuntia opetusta ja ohjausta yhteen osaamispisteeseen. Luvun lopussa käydyssä vertailussa on käytetty yhden osaamispisteen tuntimääränä keskiarvoa 17,5 tuntia.

5.2.1 Taideyliopisto: teatteri, tanssi, musiikki

Taideyliopisto perustettiin vuonna 2013, kun Teatterikorkeakoulu, Sibelius-Akatemia ja Kuvataideakatemia yhdistyivät. Jokaisella suuntautumisvaihtoehdolla oppilaitoksen sisällä on kuitenkin oma opintosuunnitelmansa. Tässä otoksessa tarkastellaan eniten esittäviin taiteisiin linkittyviä Sibelius-Akatemiaa, sekä Teatterikorkeakoulun tanssitaiteen ja näyttelijäntyön linjoja. (Taideyliopisto 2021.)

Teatterikorkeakoulun tanssitaiteen kandidaatin ja teatteritaiteen kandidaatin opinto-ohjelmista ei löydy suoraan yrittäjyysopetusta ollenkaan. Koulutukseen sisältyy molemmille suuntautumisvaihtoehdoille yhteisinä opintoina kahden opintopisteen jakso nimikkeellä työelämätaidot (Taideyliopisto 2021a). Kahden opintopisteen jakso vastaa käytännössä 54 tuntia opiskelua. Opintojakson sisältöä kuvataan seuraavasti:

Opiskeltuaan työelämäopintoja opiskelija kykenee pohtimaan omaa sijoittumistaan työelämässä ja ammattinsa yhteiskunnallista roolia sekä hallitsee työelämätaitoja suhteessa työelämän nykytilaan ja tulevaisuuden suuntauksiin. Hänellä on riittävät tiedot työelämäopintojen tarjonnasta maisteriopintojen aikana. Näyteportfoliossa opiskelija esittelee itseään digitaalisessa muodossa. Tämän työn kautta opiskelija omaa kyvyn, dokumentoida taiteellista työskentelyään, hallita digitaalisen materiaalin työstämistä, editointia ja julkaisua, esitellä työtään verkossa. (Taideyliopisto 2021b.)

Opintojakson sisältökuvauksessa ei kuitenkaan mainita kertaakaan sanaa yrittäjyys, joten yrittäjyyttä oletetaan korkeintaan sivuttavan pintapuolisesti.

Taideyliopiston Sibelius-Akatemialla on monia erilaisia suuntautumisvaihtoehtoja musiikin saralla. Pakollisina opintoina näihin tutkintoihin ei sisälly yrittäjyysopetusta ollenkaan (Taideyliopisto 2021c). Musiikin opetusohjelmille on yhteistä Business nimikkeellä kulkevat 4 opintopisteen laajuiset vapaavalintaiset opinnot. Esimerkki kyseisestä opintojaksokuvauksesta jazz-musiikin koulutusohjelman osalta:

Opintojakson suorittanut opiskelija omaa tarvittavat tiedot jazzmuusikon työkentän vaatimuksista; apurahat, konsertit, kiertueet, oikeiden korvauksien saaminen omasta tekemisestä, tiedottaminen, sopimusasiat, Muusikkojen liitto, etuudet, tuntee jazzmusiikin toimintakentän Suomessa ja ulkomailla, kykenee laatimaan selkeän projektikuvauksen, yhtye-esittelyn, lehdistötiedotteen, ansioluettelon ja apurahahakemuksen, omaa perustiedot tiedotuksesta ja markkinoinnista, kykenee kuvaamaan taiteellista työskentelyään ja musiikkiaan kirjallisesti ja suullisesti. (Taideyliopisto 2021d.)

Opintojakson kuvausta tarkasteltaessa siinä ei kuitenkaan kertaakaan mainita varsinaisesti sanaa yrittäjäyys.

Asiaa tiedusteltaessa taideyliopiston hakijapalveluista sain vastauksen, että varsinaista yrittäjäyttä opiskelija voi halutessaan opiskella avoimiin opintoihin kuuluvassa Luovan liiketoiminnan opintokokonaisuudessa (Huuhtanen 2020). Nämä opinnot ovat tarjolla kaikille Taideyliopiston opiskelijoille ja laajuudeltaan 20 op (Taideyliopisto 2021e). Kaikki taideyliopiston tutkinnot on siis mahdollista suorittaa lähes täysin ilman yrittäjäyteen liittyviä opintoja, mutta niihin on opiskelijalla halutessaan mahdollisuus 20 op:n laajuisesti.

5.2.2 Tampereen yliopiston teatterityön kandidaattiohjelma

Tampereen yliopiston teatterityön opetusohjelmasta löytyy yhteensä 10 opintopisteen kokonaisuus nimellä Näyttelijän tiedot ja taidot taiteilijan ammatissa ja yhteiskunnassa. Opintojaksoa kuvataan seuraavasti:

Opintojaksolla opiskelija perehtyy näyttelijän työkenttään näyttelijävierailujen sekä muiden asiantuntijatapaamisten ja -lentojen, esityskatseluiden, opintomatkojen ja tutustumiskäyntien kautta. Jakson aikana tutustutaan ammattiteattereihin ja muihin näyttelijää työllistäviin toimintaympäristöihin ja instituutioihin (esim. YLE, elokuva-ala, teatterialan organisaatiot, oppilaitokset) sekä niiden toimintaan, käytännön työhön, rakenteisiin ja tuotannollisiin prosesseihin. Opiskelija oppii tuntemaan näyttelijän ammattia, teatteria ja laajempaa taidekenttää koskevaa poliittista päätöksentekoa, rahoituksen periaatteita, kansainvälistä verkostoitumista sekä yhteiskunnallisia haasteita. Hän tutustuu työlainsäädäntöön, ammattiyhdistystoimintaan, työryhmäperustaisen taiteenharjoittamisen mahdollisuuksiin (kuten apurahoitus, osuuskuntatoiminta) sekä vapaan ammatinharjoittamisen perusteisiin. Lisäksi opiskelija tarkastelee ja rakentaa ammatillista toimijuuttaan tarinateatterin kautta. Opintojakson aikana opiskelija tutustuu näyttelijäammatin ajankohtaisiin muotoihin ja toimintatapoihin sekä rakenteisiin ja toimintaympäristöihin, jossa se toteutuu. (Tampereen yliopisto 2021a.)

Varsinaisesti opintojakson kuvauksessa ei mainita kertaakaan sanaa yrittäjäyys, mutta osa opintojakson sisällöstä näyttää käsittelevän yrittäjäyteen liittyviä aiheita.

Oppilaitos selventää asiaa sähköpostikeskustelussa. Ammattitietouden sisällöt vaihtelevat vuosittain. Karkeasti jaon kuvataan menevän niin, että kandidatuksina tutustutaan alan toimijoihin ja rakenteisiin, etenkin teatterialaan. Maisterivuosina suunnataan huomio enemmän valmistumiseen, työelämään siirtymiseen ja työelämätaitoihin ja -tietoihin. Esimerkiksi syksyllä 2020 opiskelijat ovat tutustuneet kurssin puitteissa lyhyesti myös yrittäjyyden eri muotoihin, sekä yrittäjämäiseen ajatteluun näyttelijäammattissa. Lokakuussa maistereille oli ns. ammattitietousviikko, 1 op (27 tuntia), josta 4 tuntia oli yrittäjätietoutta ja näyttelijän yrittäjämäistä ajattelua, eli n. 15 % jakson kestosta. (Hokkanen 2020.)

Tampereen yliopiston opiskelijoiden on periaatteessa mahdollista opiskella yrittäjyyttä Y-kampuksen kautta vapaavalintaisina opintoina. Oppilaitoksen puolesta kuitenkin todetaan, että näyttelijäntyön opiskelijoiden oma opetusohjelma on jo niin täynnä, että harvalla opiskelijalla on aikaa suorittaa ylimääräisiä opintoja. (Hokkanen 2021.)

5.2.3 Turun ammattikorkeakoulu: sirkus, tanssi, teatteri, musiikki

Turun ammattikorkeakoulussa opiskellaan esittävää taidetta sirkustaiteen-, teatteri-ilmaisunohjaajan, tanssinopettajan- ja musiikin suuntautumisvaihtoehdoissa.

Sirkustaiteen suuntautumisvaihtoehdosta vastaavan Minna Karesluodon kanssa käydyn sähköpostikeskustelun mukaan yrittäjyysopinnot käydään pääasiassa yhdessä kaikkien esittävän taiteen linjojen kanssa. Lisäksi yrittäjyyden asenteen opettaminen läpi leikkaa koko koulutusta ja opiskelijat osallistuvat aktiivisesti erilaisiin projekteihin, joissa yrittäjyys on läsnä. Yrittäjyyden asenne ja kaikki mahdollisuudet siitä miten esittävän taiteen ammattilainen voi työllistyä, työllistää itse itsensä ja/tai työllistää muita on hänen mukaansa koulutuksen laatijoille tärkeää. Opintojaksoille on oleellista saada tarttumapintoja oikeaan työelämään ja pistää opiskelijat kokeilemaan yrittäjyyden taitoja ja erilaisia muotoja koulutuksen aikana käytännössä. Sisältöjä tulee jatkuvasti arvioida ja edelleen kehittää, koko ajan tulee koulutuksella olla ”tuntosarvet pystyssä ja tutka auki” työelämän muutoksiin. (Karesluoto 2020a.)

Opintosuunnitelmiin sisältyy kolmen opintopisteen jakso nimikkeellä Työelämätietous ja yrittäjäyys. Yrittäjäyys mainitaan sisällössä selkeästi ja yhtenä opintojakson keskeisenä tavoitteena. Kyseisen opintojakson sisältöä kuvataan seuraavasti:

Opintojakson suoritettuaan opiskelija osaa määritellä sopimusoikeuden peruseriaatteet, nimetä sopimuksia säätelevät normistot, tunnistaa sopimusten merkityksen työelämässä ja omalla alallaan, selittää tekijänoikeuksien ja tekijänoikeuslain keskeisen sisällön, tunnistaa tekijänoikeuslain tuomat velvoitteet ja oikeudet oman ammattialansa toiminnassa, nimetä omaan ammattialaan liittyvät tekijänoikeusjärjestöt, tunnistaa ja analysoida yrittäjäyysvalmiuksiaan ja omaa yrittäjäidentiteettiä, nimetä yritystoimintaan liittyvät peruskäsitteet, tuottaa omasta osaamisestaan yritysideoita/toiminta-ajatuksia, tunnistaa mitä yritysideoita kehittäminen liikeideaksi vaatii, kuvata yritysmuodot ja löytää niistä sopivan omalle liikeidealleen ja löytää yrityksen perustamisvaiheessa tarvittavat neuvontapalvelut. (Turun ammattikorkeakoulu 2021.)

Näiden pakollisten yrittäjäyysopintojen lisäksi Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiaan opetussuunnitelmiin sisältyy 30 op:n verran vapaavalintaisia opintoja. Turun ammattikorkeakoulun tarjonnasta löytyy yrittäjäyteen liittyviä kursseja, jotka ovat kaikkien opiskelijoiden vapaasti valittavissa ja niitä on mahdollista sisällyttää tutkinnon vapaavalintaisiin opintoihin. (Karesluoto 2020b.)

5.2.4 Savonia ammattikorkeakoulu: musiikki, tanssi

Savonia ammattikorkeakoulun tanssinopettajan tutkintoon sisältyy viiden opintopisteen laajuinen opintojakso nimellä Taide ja yrittäjäyys. Opintosuunnitelman mukaan kurssin sisältö on seuraava:

Opiskelija tutustuu laaja-alaisesti kulttuurin kenttään ja sen eri toimijoihin. Avainsanoja: moniammatillisuus, sisäinen- ja ulkoinen yrittäjäyys. (Savonia AMK 2021a.)

Opintojaksolla siis käydään läpi sekä sisäistä että ulkoista yrittäjäyttä. Sisäinen yrittäjäyys on lähinnä yrittäjämäistä toimintaa työntekijänä toisen palveluksessa (tieto.osaavayrittaja.fi 2021). Ukko.fi yrittäjäyyskoulu määrittelee sisäistä yrittäjäyttä hieman laajemmin:

Sisäinen yrittäjäyys on ihmisen asenne ja tapa toimia aktiivisena osana jotain kokonaisuutta. Yritteliään ihmisen ominaisuuksia ovat muun muassa oma-aloitteisuus, työhön ja projekteihin sitoutuminen, työn tehokkuudesta huolehtiminen, aito kiinnostus työtehtäviään ja yrityksen alaa kohtaan sekä halu kehittyä itse ja kehittää yrityksen toimintoja jatkuvasti. (Ukko.fi 2021.)

Sisäisessä yrittäjäydessä onkin kyse lähinnä motivoituneesta suhtautumistavasta työn tekemiseen, mutta itse yritystoiminnan johtamisen taidot ja rahaliikenteen kontrollointi eivät tällöin ole keskeisessä roolissa. Tässä opinnäytetyössä keskitytään ulkoisen yrittäjäyden tutkimiseen. Sisäinen yrittäjäyys ei ole varsinaisesti yrittäjäyttä siinä merkityksessä kuin sitä tässä tutkimuksessa tuomme esille, tai minä yrittäjäyttä tutkimme.

Musiikkipedagogin tutkintoon sisältyy viiden opintopisteen opintojakso nimellä Työelämävalmiudet kulttuurialalla. Kyseisen jakson sisältöä kuvataan seuraavasti:

Opiskelijalla on valmiudet toimia erilaisissa työyhteisöissä ja työympäristöissä myös monikulttuurisesti. Hän kykenee oman osaamisensa joustavaan käyttöön erilaisissa työtehtävissä ja hänellä on kyky ylläpitää ja kehittää osaamistaan itsenäisesti. Opiskelija hallitsee kulttuuritapahtumaan (esim. konsertti tai muu produktio) liittyvien tuotantoprosessien ja tiedottamisen perusteet. Opiskelija ymmärtää yrittäjäyden merkityksen musiikin alalla. (Savonia AMK 2021b.)

Yrittäjäyys mainitaan asiana jonka merkitys tulisi ymmärtää, mutta varsinaista yrittäjäydestä opiskelua ei kuvauksen mukaan näytä sisältyvän kurssin sisältöön kovinkaan laajasti.

Kaikkiin ammattikorkeakoulututkintoihin sisältyy vähintään 15 opintopisteen verran vapaavalintaisia opintoja. Savonia ammattikorkeakoulun tarjonnasta löytyy yrittäjäyteen liittyviä kursseja, jotka ovat kaikkien opiskelijoiden vapaasti valittavissa ja niitä on mahdollista sisällyttää tutkintoon siis 15 opintopisteen verran.

5.2.5 Oulun ammattikorkeakoulu: musiikki, tanssi

Oulun ammattikorkeakoulun tanssinopettajan tutkinto-ohjelmasta löytyy viiden opintopisteen opintokokonaisuus nimellä: Johdatus innovaatioihin ja yrittäjäyteen.

Kurssilla opiskelijat tutkivat, ymmärtävät ja arvioivat ongelmaa ja mahdollisuutta. Opiskelijat suunnittelevat, mallintavat ja testaavat asiakaslähtöisesti sekä esittävät ratkaisuehdotuksen monialaisissa tiimeissä. Opiskelijat kuvaavat ratkaisuehdotuksen perusteella, miten siitä voi kehittää uuden liiketoimintamallin. Opiskelijat arvioivat omaa ja tiimin toimintaa. Opiskelijoille esitellään korkeakoulun tarjoamat jatkomahdollisuudet innovaation tai ratkaisuehdotuksen eteenpäin viemiseksi. (OAMK 2021a.)

Sana yrittäjyys mainitaan opintojakson nimessä, mutta itse sisältökuvauksesta ei käy ilmi, kuinka laajasti itse yrittäjyyttä opiskellaan. Opintojakson pääpaino kuvauksen perusteella tuntuu olevan innovaatioissa.

Musiikkipedagogin koulutusohjelmasta ei opetussuunnitelman mukaan löydy lainkaan yrittäjyyttä sivuavia opintoja. Tutkinto on siis mahdollista suorittaa täysin ilman yrittäjyysopintoja. (OAMK 2021b.)

Kaikkiin ammattikorkeakoulututkintoihin sisältyy vähintään 15 opintopisteen verran vapaavalintaisia opintoja. Oulun ammattikorkeakoulun tarjonnasta löytyy yrittäjyyteen liittyviä kursseja, jotka ovat kaikkien opiskelijoiden vapaasti valittavissa ja niitä on mahdollista sisällyttää tutkintoon 15 opintopisteen verran.

5.2.6 Koulutuskeskus Salpaus: sirkustaide

Koulutuskeskus Salpauksen sirkusalan perustutkintoon ei opetussuunnitelman mukaan sisälly yrittäjyysopetusta (Sirkusalan perustutkinto 2021a). Tutkintoon liittyvinä vapaavalintaisina opintoina opiskelijan on mahdollista valita 15 osp:n kokonaisuus nimellä Yritystoiminnan suunnittelu. Kurssin sisältöä kuvataan seuraavasti:

Kurssin päätteeksi opiskelija osaa arvioida omia vahvuuksia ja osaamistaan, etsiä ja ideoida liiketoimintamahdollisuuksia, kehittää liikeidean ja laatia sille liiketoimintasuunnitelman, verkostoitua sidosryhmien kanssa, laatia yrityksen perustamiseen liittyvät asiakirjat. (Sirkusalan perustutkinto 2021b.)

Lisäksi vapaavalintaisista opinnoista löytyy 15 osp:n opintokokonaisuus nimellä Yrityksessä toimiminen:

Kurssin jälkeen opiskelija osaa suunnitella yrityksen liiketoimintaa, rakentaa liiketoimintaa edistäviä yhteistyöverkostoja, harjoittaa yritystoimintaa, arvioida ja kehittää yrityksen toimintaa. (Sirkusalan perustutkinto 2021c.)

Tutkinto on siis mahdollista suorittaa kokonaisuudessaan ilman näitä yrittäjyysopintoja, mutta niihin on opiskelijalla kiinnostuksen mukaan mahdollisuus.

Koulutusvastaavan kanssa käydyssä sähköpostikeskustelussa tuli ilmi, että koulutuksessa tällä hetkellä käsitelty yrittäjyys on suurelta osin sisäistä yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintaa, mutta ei ulkoista yrittäjyyttä (Heikkilä 2020). Kuten jo aiemmin Savonia ammattikorkeakoulua käsittelevässä luvussa todettiin, sisäinen yrittäjyys on yrittäjämäistä toimintaa työntekijänä toisen palveluksessa. Siksi se ei ole tutkimuskohteena ja opetussisältönä tälle tutkimukselle olennaista.

5.2.7 Pop Jazz konservatorio: musiikkialan perustutkinto

Musiikkialan perustutkintoon Pop Jazz konservatorion ohjelmassa sisältyy 15 osp:n kokonaisuus nimellä Musiikkialan toimintaympäristössä toimiminen, johon sisältyy yritystoiminnan periaatteiden tunnistaminen (Musiikkialan perustutkinto 2021a). Yrittäjyys on yhtenä osa- alueena muun oppimateriaalin joukossa. Vapaavalintaisista opinnoista löytyy 15 osp:n opinnot Yritystoiminnan suunnittelu, sekä 15 osp:n kokonaisuus nimellä Yrityksessä toimiminen.

Näiden opintokokonaisuuksien jälkeen opiskelija osaa arvioida omia vahvuuksia ja osaamistaan, etsiä ja ideoida liiketoimintamahdollisuuksia, kehittää liikeidean ja laatia sille liiketoimintasuunnitelman, verkostoitua sidosryhmien kanssa, laatia yrityksen perustamiseen liittyvät asiakirjat, suunnitella yrityksen liiketoimintaa, rakentaa liiketoimintaa edistäviä yhteistyöverkostoja, harjoittaa yritystoimintaa, arvioida ja kehittää yrityksen toimintaa. (Musiikkialan perustutkinto 2021b.)

5.2.8 Helsingin konservatorio- muusikko

Helsingin konservatorion klassisen musiikin opinto- ohjelmaan sisältyy seuraava opintokokonaisuus, jossa käsitellään yrittäjyyttä: Musiikkialan toimintaympäristössä toimiminen 15 osp. Tämä opintojakso jaotellaan kahteen osaan: Muusikon

työelämätaidot 10 osp, sekä Vuorovaikutus ja neuvottelutaidot 5 osp. Opinnoissa yrittäjyyttä käsitellään seuraavien teemojen osalta:

Yrittäjyys, verotus, taloudelliset laskelmat ja hinnoittelu, sopimusjuridiikka ja immateriaalioikeus, projektin hallinta, tuotantosuunnitelman työstäminen ja perusteet, aikataulut / harjoitusaikataulun laadinta, markkinointiaikataulut ja –materiaalit, palvelun ja oman osaamisen tuotteistaminen ja myynti, asiakkaiden hallinta (sosiaalisesta mediasta myyntityöhön), tekijänoikeus, muusikkojen liitto, apurahojen hankinta ja keskeiset hakukohteet musiikin alalla. (Helsingin konservatorio 2021.)

5.2.9 Tampereen konservatorio: musiikki, tanssi

Musiikin perustutkintoon sisältyy pakollisena opintojaksona 15 osp:n jakso nimellä Musiikkialan toimintaympäristössä toimiminen. Jakson sisältöä kuvataan seuraavasti:

Opintojen jälkeen oppilas tunnistaa musiikkialan keskeiset toimijat, tunnistaa musiikkialan keskeiset toimintatavat, tunnistaa musiikkialan kilpailu- ja markkinatilanteen tunnuspiirteitä, tunnistaa musiikkialan kansainvälisen toimintaympäristön haasteita ja mahdollisuuksia, tunnistaa yritystoiminnan periaatteet. (Musiikkialan perustutkinto 2021a.)

Yritystoimintaa siis sivutaan opintojaksolla muiden aiheiden ohessa. Sen sijaan vapaavalintaisina opintoina yrittämistä voi opiskella laajemminkin. Tarjolla on 15 osp:n opintojakso nimikkeellä Yritystoiminnan suunnittelu ja 15 osp:n jakso nimikkeellä Yrityksessä toimiminen (Musiikkialan perustutkinto 2021b).

Tanssijan perusopintojen pakollisista opinnoista ei löydy ollenkaan yrittäjyyttä koskevia teemoja. Sen sijaan vapaavalintaisina opintoina on tarjolla samat yrittäjyyden opintojaksot kuin yllä kuvatussa musiikin perustutkinnossa, yhteensä 30 osp:tä. (Tanssialan perustutkinto 2021.)

5.2.10 Kuopion konservatorio: musiikki

Musiikin perustutkintoon sisältyy pakollisena opintojaksona 15 osp:n jakso nimellä Musiikkialan toimintaympäristössä toimiminen (Musiikkialan perustutkinto 2021a). Jakson sisältöä kuvataan seuraavasti:

Opintojen jälkeen oppilas tunnistaa musiikkialan keskeiset toimijat, tunnistaa musiikkialan keskeiset toimintatavat, tunnistaa musiikkialan kilpailu- ja markkinatilanteen tunnuspiirteitä, tunnistaa musiikkialan kansainvälisen toimintaympäristön haasteita ja mahdollisuuksia, tunnistaa yritystoiminnan periaatteet. (Kuopion konservatorio 2021a.)

Yritystoimintaa siis sivutaan opintojaksolla muiden aiheiden ohessa. Tutkinnon vapaavalintaisista opinnoista ei löydy ollenkaan yrittäjyyttä käsitteleviä opintoja. Sen sijaan yhteisistä tutkinnon osista löytyy vielä 1 osp:n jakso nimellä Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toiminta (Kuopion konservatorio 2021b).

5.3 Yhteenvedo yrittäjyysopetuksesta esittävän taiteen koulutuksessa

Otoksessa ei löytynyt yhtään taideoppilaitosta, jonka puitteissa ei olisi ollut laisinkaan mahdollisuutta opiskella yrittäjyyttä osana omaa ammattitutkintoa. Usein yrittäjyysopinnot ovat kuitenkin osana vapaavalintaisia opintoja, joten on mahdollista suorittaa ammattitutkinto kokonaisuudessaan läpikäymättä ollenkaan yrittäjyyteen liittyvää oppimateriaalia. Koulujen kokemuksen mukaan vain harva opiskelija suorittaa näitä vapaavalintaisia opintoja ajanpuutteen vuoksi. Usein yrittäjyys on osana suurempaa kokonaisuutta, joten sitä käsitellään hyvin pintapuolisesti ja sen oppimiseen varataan pieniä tuntimääriä. Joissakin oppilaitoksissa sisäinen yrittäjyys nähdään oleellisempana kuin itse yrittäjyys (ulkoinen yrittäjyys). Eri oppilaitosten välillä on myös paljon vaihtelua ja hajontaa yrittäjyysopintoihin panostamisessa. Yllättäen korkeimmalla tutkitulla koulutusasteella, eli yliopistossa, yrittäjyysopintoihin panostettiin vähiten. Vastaavasti toisella asteella pakollisia yrittäjyysopintoja oli keskimääräisesti eniten.

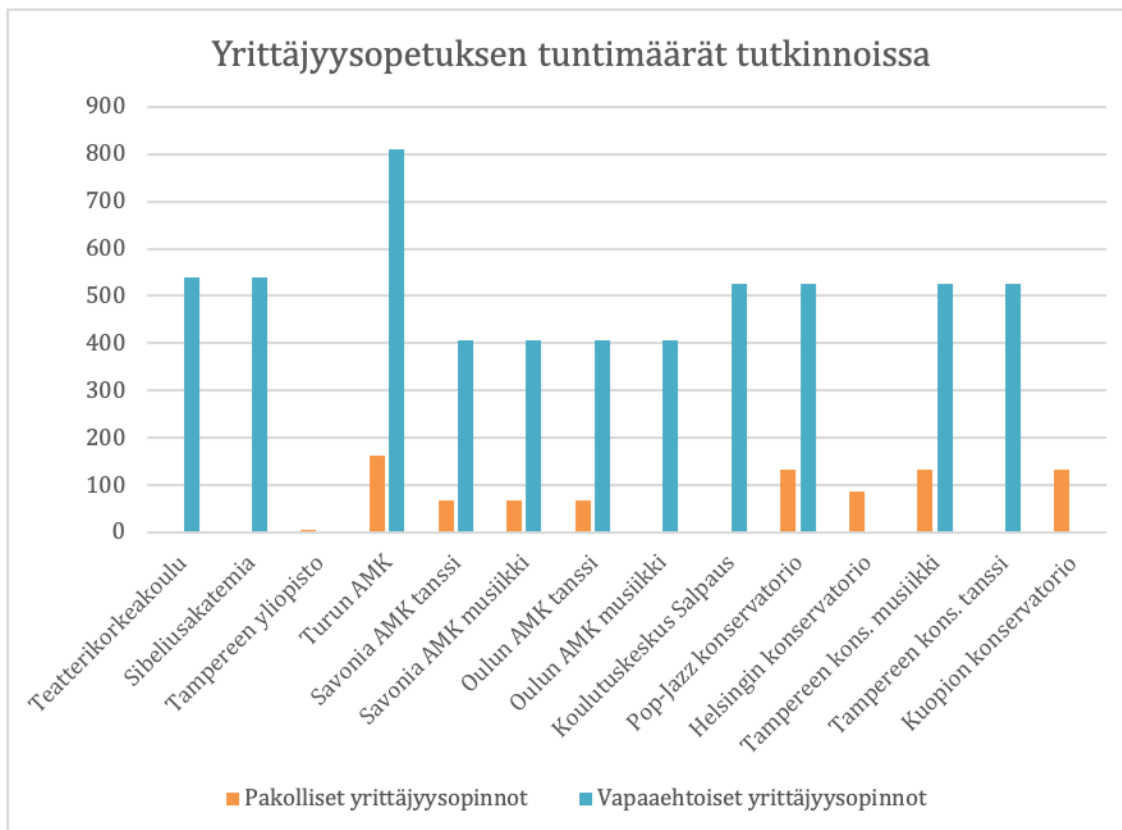
Kyselytutkimusten tulosten perusteella yrittäjyysopetusta kuitenkin kaivattaisiin huomattavasti enemmän taidealan koulutukseen. Toisaalta kyselystä ei ilmene olisiko kyselyyn vastanneilla ollut mahdollisuus opiskella yrittäjyyttä vapaavalintaisina opintoina oppilaitoksessaan ja käyttivätkö he tämän mahdollisuuden. Voi myös olla, että opiskelija ei vielä opiskeluvaiheessa pysty jäsentämään kaikkia kokonaisuuksia, joita tulee opiskelujen jälkeisellä ammattiurallaan tarvitsemaan. Ehkä opiskelijat eivät oleta tarvitsevansa yrittäjyysopintoja, eivätkä siksi käy läpi kyseisiä vapaavalintaisia opintoja. Nykyinen työpoliittinen tilanne kuitenkin tuo yrittäjyyden

hyvin monen taiteilijan eteen, olivat he tähän valmistautuneita taikka eivät. Kyselyn kautta tulee selkeästi ilmi, että opintojen ja työelämän välillä vallitsee selkeä ristiriita, jossa koulun kautta yrittäjyyteen saatavat valmiudet eivät ole riittävät.

OKM on myös yhteneväisesti todennut raportissaan yrittäjyysopetuksen puutteen yhdeksi merkittäväksi kasvun esteeksi luovilla aloilla (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 38). OKM listaa kasvun esteiksi luovien alojen mikroyritysten liiketoimintaosaamisen puutteen ja sen, ettei yritysten neuvontapalveluissa ole luovia aloja painottavia palveluita. Taiteilijoiden koulutuksesta on heidänkin mukaansa havaittu puuttuvan riittävä työelämään ja yritystoimintaan valmentava koulutus (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 38–39).

Alla olevassa kaaviossa havainnollistetaan tutkittujen koulutusten yrittäjyysopetukseen käytettyjä pakollisten opintojen ja mahdollisten vapaavalintaisten opintojen tuntimääriä. Opintojaksot, joissa yrittäjyys muodostaa vain osan sisällöstä muiden teemojen ohella, on kuvattu 50 % tuntimäärällä. Mikäli yrittäjyysopetukseen käytetty tarkka tuntimäärä opintojakson sisällä on tiedossa, kuten Tampereen yliopiston tapauksessa, on vertailussa käytetty tätä tarkkaa tuntimäärää. Turun ammattikorkeakoulun osalta kurssin koko sisältö käsittelee selkeästi yrittäjyyttä, joten opintojakson täysi tuntimäärä on otettu huomioon.

Taulukko 2. Yrittäjyysopetuksen tuntimäärät tutkinnoissa

6 YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tutkittaessa taiteilijoiden työkenttää yrittäjyyden näkökulmasta on ajatus taiteilijoiden työllistymisen pirstaleisuudesta ja hankaluudesta tullut monesti esille. Palkkatöissä oleminen on taiteilijalle ehdottoman hyvä ja turvallinen vaihtoehto, silloin kun niitä on tarjolla. Asiantunteva ohjelmatoimisto voi myös toimia työnantajan roolissa, vaikka kyseessä ei olisikaan yksi vakituinen esiintymispaikka, taikka VOS- laitos. Hyvin moni taiteilija ei kuitenkaan pysty tekemään töitä vakituksessa työsuhteessa tai pääse suuren ohjelmatoimiston listoille. Tällöin yrittäminen voisi olla heidän toimeentuloaan parantava asia. Yrittäjyys onnistuessaan antaa yrittäjälle suuren vapauden päättää työnteostaan ja sen suunnasta. Samanlaista vapautta ja kahlitsemattomuutta liittyy myös taiteen tekemiseen, joten yrittäjyys ja taiteilijuus voisivat myös tukea hyvin toisiaan.

Vaikka 2000- luvulla onkin tapahtunut paljon työvoimapolitiittisia uudistuksia, joiden myötä taiteilijoiden yrittämisen mahdollisuudet ovat parantuneet, kaivataan vielä

paljon parannuksia, jotta yrittämisestä tulisi luonteva vaihtoehto taiteilijoille. OKM:n raportin vuonna 2017 esittämät tavoitteet taiteilijoiden ALV- kannan muuttumisesta ja tekijänoikeuspalkkioiden verotuksesta ovat toteutuneet. Verottajan kantakin taideyrittäjyyteen on hitaasti muuttumassa. Kaikista lähteistä tulivat esille samankaltaiset teemat. Taiteilijayrittämisen hankaluus, ja toisaalta sen räjähdysmäinen kasvu aivan viime vuosina tapahtuneiden lakimuutosten myötä. Keskeisimpiä taiteilijayrittäjyyttä hankaloittavia tekijöitä ovat edelleen työpoliittisen järjestelmän jäykkyys, verottajan kanta ja taiteilijoiden oman yrittäjäysvalmiuden ja halukkuuden puute.

Oleellisimmat kehittämissuositukset esittävän taiteen ammattilaisten yrittäjäysvalmiuden parantamiseksi on koottu alla oleviksi teeseiksi:

Teesi 1: Ammatillinen koulutus tulisi saattaa ajan tasalle

Kehittämisen tulisi alkaa ruohonjuuritasolta, eli taiteilijoiden ammattiin johtavasta koulutuksesta. Esittävän taiteen koulutuksen yrittäjyyden osalta on muututtava. Toivottua kehitystä ei ole tapahtunut, vaikka epäkohta myös nostettiin esiin OKM:n raportissa vuodelta 2017. Jokaiselle esittävän taiteen ammattilaiselle tulisi antaa hyvät perusvalmiudet yrittäjyydestä jo ammattikoulutuksen yhteydessä. On enemmän kuin todennäköistä, että yrittäminen ja vähintään laskuttaminen tulee kaikkien esittävän taiteen ammattilaisten työuralla vastaan ennemmin taikka myöhemmin. Yrittäjäysopetuksen ammattiin johtavassa koulutuksessa tulisi olla osana pakollisia, ei vapaavalintaisia opintoja.

Esittävän taiteen koulutus ei ole ollut mukana viimeaikaisissa yhteiskunnan muutoksissa, jotka sallivat taiteilijayrittäjyyden entistä paremmin. Alan koulutus on jäänyt muutoksista pahasti jälkeen. Olisi ensiarvoisen tärkeää, että taiteilija ymmärtäisi kaikkien ratkaisuidensa vaikutukset sosiaaliturvaansa, toimeentuloonsa ja eläkkeeseensä. Asiantuntevilla pohjatiedoilla artisti voisi päätellä kannattaako hänen käyttää laskutuspalveluita, olla kevytyrittäjä, taikka perustaa muunlainen yritys. Minkä verran YEL- maksuja kannattaisi maksaa, miten oma työ tulisi hinnoitella oikein, mitkä ovat yrittäjyyden riskit ja miten niihin voisi parhaiten varautua.

Mikäli taiteilijalle koulutuksen kautta annettaisiin valmiuksia tunnistaa vastentahtoinen yrittäjäyys, näennäisyrittäjäyys ja palkaton työ, olisi heidän helpompi torjua kyseisiä ilmiöitä omalla työurallaan. Taiteilijoille olisi tärkeää myös tuntea lähetetyn yrittäjäyden käsite ja mahdollisuus. Asianmukainen taidealoille räätälöity yrittäjäyystietous madaltaisi huomattavasti yrittäjäksi ryhtymisen kynnyistä ja parantaisi esittävän taiteilijan työelämämahdollisuuksia, sekä tukisi onnistumista yrittäjänä.

Lisäksi jo ammatillisen koulutuksensa päättäneille esittävän taiteen ammattilaisille tulisi aktiivisesti tarjota yrittäjäyysopetusta erilaisten hankkeiden ja kurssien kautta.

Teesi 2: Yrittäjäyttä ja yrittäjän sosiaaliturvaa tulisi edelleen helpottaa.

Itse yrittäjäyttä ja yrittäjän sosiaaliturvaa tulisi edelleen myös helpottaa yhteiskunnan puolesta. Tämä koskee kaikkien alojen yrittäjiä, ei pelkästään esittävän taiteen taiteilijayrityksiä. Olisi erittäin toivottavaa, että esimerkiksi yrittäjäyden työttömyysturvan lisääminen Covid-19- pandemian myötä, jäisi pysyväksi muutokseksi. Myös eläkkeen kertyminen, aikuisopintotuki ja moni muu asia on epäedullisempää yrittäjälle kuin työsuhteessa olevalle. Myös yrittäjänä laskutetut palkkiot työstä ovat huomattavasti riskialttiimpia kuin työntekijän ansiot. Työntekijän on helpompi karhuta saataviaan, mutta yrittäjälle asiakkaan maksamaton lasku joudutaan kuittaamaan usein yritystoiminnan tappioksi. Esimerkiksi tilanteessa, jossa keikantilaaja on maksukyvytön ja ajautuu konkurssiin, palkansaaja voi hakea saataviaan palkkaturvasta. Yrittäjällä tällaista tukiverkostoa ei ole.

Teesi 3: Taiteilijayrittäjäyys tulisi olla samanarvoista muun yrittäjäyden kanssa.

Esittävien taiteiden yrittäjäydestä puhuttaessa verottaja tulee hyvin usein esiin. Verottajan suhtautuminen taideyrittäjäyteen on jo muuttunut, sillä aikaisemmin se ei sallinut sitä laisinkaan. Paljon parannuksia olisi vielä kuitenkin tehtävä, jotta taiteilijayrittäjä olisi samalla viivalla muiden yrittäjien kanssa. Taiteilijan työhön ja siihen tarvittavaan välineistöön liittyviä verovähennyksiä tulisi ymmärtää paremmin.

Kaikkia taiteilijan tulovirtoja tulisi käsitellä verotuksellisesti tasapuolisesti. Tilanteet, joissa saadut tulot tai avustukset vaikuttavat sosiaaliturvaan vain laskevasti, mutta eivät nostavasti, tulisi reiluuden nimissä poistaa.

Yrittäjyyden tulisi pystyä toimimaan notkeasti esittävän taiteen ammattilaisen pirstaleisen ja jatkuvasti muutoksessa olevan työkentän kanssa. Parhaimmillaan yrittäjyys voisi olla taiteilijoille toimeentuloa parantava vaihtoehto, jossa kaikki osapuolet voittavat. Mikäli taiteilijayrittäjyyttä helpotettaisiin, myös valtion verotulot kasvaisivat, apurahojen tarve vähentyisi ja torjuttaisiin harmaata ja pimeää taloutta esittävässä taiteissa. Myös negatiiviset lieveilmiöt kuten vastentahtoinen yrittäjyys ja näennäisyrittäjyys vähenisivät. Yleisessä ilmapiirimuutoksessa auttaisi myös erilaisten taidealojen ammattiliittojen tuki ja suurempi avoimuus taiteilijayrittäjyyttä kohtaan.

Teesi 4: Taidealan työn arvostusta tulisi parantaa.

Taiteilijoiden tulisi oppia arvostamaan omaa työtään ja ammattitaitoaan enemmän. Työn hinta tulisi hinnoitella korkeammalle ja taiteilijoiden kieltäytyä ilmaisesta työstä. Myös taiteen tekemisen suunnittelulle ja ennakkovalmisteluille tulisi laskea hinta. Mikäli kaikki taiteilijat noudattaisivat tässä yhteistä linjaa, voitaisiin päästä pois taidekentälle tyypillisestä ilmaisesta työstä. Hintojen polkeminen, taikka ilmaiseksi esiintyminen näkyvyyden toivossa, eivät ole pitkässä juoksussa kestäviä taidekenttää ja taiteilijoita hyödyttäviä ratkaisuita.

Yleinen yhteiskunnan ilmapiiri, jossa taiteen tekemistä ei mielletä ns. ´oikeaksi työksi´, kaipaa akuuttia päivitystä. Tätä ennakkokäsitystä voidaan muokata vain sekä taiteilijoiden, taidealan koulutusten, että yhteiskunnan yhteisillä ponnistuksilla taiteilijayrittäjyyden helpottamiseksi ja ammattimaistumiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön Luova talous ja aineettomat arvot- raportin sanoin, menestyvissä talouksissa luovuus ja aineettoman arvon luominen ovat keskeisiä talouden dynaamisuuden edistäjiä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 14). Maamme luovien taiteilijoiden voimavarat kannattaisi vapauttaa yhteiskunnan käyttöön ja antaa niille mahdollisuus tehokkaaseen hyödyntämiseen ja taloudellisen lisäarvon synnyttämiseen.

7 POHDINTA JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

Tutkimuksesta saadut tulokset olivat selkeitä. Kaikista lähteistä ja kaikilla tutkimustavoilla saadut vastaukset olivat toistensa kanssa yhtenäisessä linjassa. Kyselytutkimus, haastattelututkimus ja dokumenttianalyysi tukivat hyvin toisiaan. Koko tutkimuksen validiutta parannettiin siis triangulaatiolla, eli erilaisilla tutkimusmenetelmillä samasta ilmiöstä, yhteneväisten tulosten osoittamiseksi. Triangulaatio toimi hyvin ja tutkimuksen validiteettiin ja reliabiliuteen voidaan olla suhteellisen tyytyväisiä.

Kyselytutkimuksen otokseen onnistuttiin saamaan melko hyvin esittävän taiteen perusjoukkoa, jossa kaikki alat olivat edustettuina. Toisaalta naisia oli vastaajissa suhteellisesti enemmän kuin miehiä, joten sukupuolinen tasapuolisuus ei toteutunut. Olisi ollut toivottavaa saada vielä suurempi määrä vastauksia taiteilijoille toteutettuun kyselytutkimukseen. Kyselyyn tuli vastauksia yhteensä 75 kappaletta näyttelijöiltä, tanssijoilta, sirkustaiteilijoilta ja muusikoilta. Tämän osalta otos vastaa hyvin perusjoukkoa. Vastaajista 72 % oli naisia, jolloin naisten osuus kyselyyn vastanneista on perusjoukkoa suurempi. 70 % vastaajista oli korkeintaan 40-vuotiaita vastaamishetkellä, jolloin heidän kokemuksensa esimerkiksi ammatillisen koulutuksen osalta ovat suhteellisen tuoreita.

Kyselytutkimus oli selvityksen ensimmäinen toteutettu osa ja siitä puuttui muutamia mielenkiintoisia myöhemmin esille tulleita asioita, joita ei kysytty. Esimerkiksi kyselyssä ei kartoitettu kuinka suuri osa vastaajista oli joutunut tekemään taiteilijan työtään ilmaiseksi. Myös muutama kysymyksenasettelu olisi voinut olla selkeämpi ja jätti vastaajalle tulkinnanvaraa. Onnistunut kysymyksenasettelu onkin yksi kyselytutkimuksen haasteista (Hirsjärvi ym. 1997, 182). Kyselytutkimuksen tulokset tukivat kuitenkin hyvin tutkittua aihetta ja toivat arvokasta tietoa osaksi tutkimusta. Kyselytutkimuksen avulla taiteilijoiden oma ääni saatiin kuuluviin. Kyselytutkimuksen tuloksia voidaan pitää suhteellisen valideina. Vastaajamäärä oli riittävän suuri selkeiden yhdenmukaisuuksien osoittamiseen.

Haastatteluja oli vain kaksi, mutta ne oli toteutettu tutkimuksen kannalta olennaisten tahojen kanssa ja toivat paljon asiantuntemusta ja lisäarvoa tutkimukselle.

Haastattelututkimuksen ongelma on aina myös tulosten reliabelius, sillä vastaukset ovat loppujen lopuksi vain yksittäisten ihmisten mielipiteitä ja käsityksiä kyseisestä asiasta. Haastateltavat tahot valittiin kuitenkin huolella heidän pitkän ja kattavan kokemuksensa johdosta, sekä heidän kauttaan työllistyvien artistien suuren määrän mukaan. Tulosten voidaan näin katsoa koskevan kaikkia niitä artisteja, jotka työllistyvät kyseisten tahojen kautta, eli vuositasolla yli 700 henkilöä ympäri Suomea. Lisäksi molemmat tahot ovat toimineet alalla 1980 – luvulta lähtien ja nähneet siten alalla tapahtuneet muutokset. Haastateltavien valinnassa onnistuttiin hyvin ja haastattelut toivat esiin erittäin tärkeää ja validia tietoa osaksi tutkimusta. Haastateltavat tahot myös edustavat hyvin perusjoukkoa esittävän taiteen ammattilaisista, sillä toinen haastateltavista tahoista keskittyy musiikkialan artisteihin, ja toinen pääasiassa tanssijoihin, näyttelijöihin, sekä sirkus- ja varieteetaiteilijoihin.

Uutta näkökulmaa aiheeseen toi opetusohjelmien dokumenttianalyysi yrittäjyysopetuksen näkökulmasta. Lähdeaineistoista ei löytynyt vastaavaa aikaisempaa analyysia. Analysoitava tieto oli hyvin tarkkaa ja luotettavaa, sekä samankaltaista kaikista lähteistä. Tarkkojen yrittäjyysopetukseen käytettävien tuntimäärien ilmoittamista vaikeuttivat kurssikonaisuudet, joissa oli useita sisältöjä. Analyysissä käytettiin silloin arviota yrittäjyysopetukseen käytetyistä tarkoista tunteista kyseisen kurssin sisällä. Kaiken kaikkiaan lähteiden virallisuus ja muoto tekevät oppilaitosten opetusohjelmista hyvin reliabeleita ja helposti keskenään verrattavia lähteitä tutkimusta varten. Tulokset olisivat myös helposti toistettavissa toisen tutkijan toimesta.

Tutkimuksen tuloksena ilmeni selkeä ristiriita taiteilijan työkentän yrittäjyyspaineiden ja saadun koulutuksen välillä. Tämän ristiriidan esittäminen toivottavasti tuo uutta tietoa alalle, ja johtaa koulutusten kehittämiseen tulevaisuudessa. Lähdeaineistoissa on tutkittu luovia aloja ylipäätänsä, joka on skaalana paljon laajempi kuin tutkittu joukko esittävän taiteen ammattilaiset. Kyselytutkimuksen tulosten perusteella on syytä olettaa, että ilmiöt kuten palkaton työ ja vastentahtoinen yrittäjyys ovat esittävän taiteen ammattilaisten joukossa vielä yleisempiä kuin yleisesti luovilla aloilla. Taiteilijoiden yrittäjyysvalmiudessa on paljon parannettavaa. On sekä taiteilijoiden oman edun, että yhteiskunnan edun mukaista pyrkiä ratkomaan näitä puutteita. Taiteilijoilla ei kuitenkaan

kyselytutkimuksen mukaan tunnu olevan varsinaista yrittäjäystaista asennetta. Mikäli koulutus, sosiaalityrva ja yhteiskunnan rakenteet tukisivat omalta osaltaan taiteilijayrittäjyyttä, olisi suurin osa taiteilijoista valmiita ryhtymään yrittäjiksi.

LÄHTEET

Bisnes.fi 2021. Verkkosivusto. Viitattu 14.2.2021. <https://bisnes.fi/laskutuspalvelut/>.

Hakkarainen, Mervi & Palomäki, Minna & Tanner, Olli 2018. Veroinfoa taiteilijoille, freelancereille ja apurahansaajille. Verkkoseminaari materiaali 18.4.2018. Verotoimisto.

Heikkilä, Petri 2020. VS: Opintosuunnitelma. E-mail Petri.heikkila@salpaus.fi. 15.12.2020.

Helsingin konservatorio 2021. Musiikkialan perustutkinto. Opetuksen toteutussuunnitelma. Viitattu 16.2.2021. <https://www.konservatorio.fi/content/uploads/2020/06/Opetuksen-toteutussuunnitelma-muusikko-2020-1.pdf>.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 6–9.painos. Vantaa: Dark Oy.

Hirvi- Ijäs, Maria & Sokka, Sakarias & Rensujeff, Kaija & Kurlin, Ari & Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2020. Taiteen ja kulttuurin barometri 2019. Cuporen verkkojulkaisuja 57.

Hokkanen, Minna 2020. VS: Yrittäjyys Näтын ammattitietous- opetuksessa. E-mail minna.hokkanen@tuni.fi. 18.12.2020.

Hokkanen, Minna 2021. VS: Yrittäjyys Näтын ammattitietous- opetuksessa. E-mail minna.hokkanen@tuni.fi. 7.1.2021.

Huuhtanen, Suvi 2020. VS: Opetussuunnitelma. E-mail avoin@uniarts.fi. 18.12.2020.

Karesluoto, Minna 2020a. VS: Esittävän taiteen ammattilaiset ja yrittäjyys. E-mail minna.karesluoto@turkuamk.fi. 16.6.2020.

Karesluoto, Minna 2020b. VS: Esittävän taiteen ammattilaiset ja yrittäjyys. E-mail minna.karesluoto@turkuamk.fi. 20.12.2020.

Kela 2021a. Verkkosivusto. Viitattu 14.2.2021. <https://www.kela.fi/tyottomyysturva-yrittaja>.

Kela 2021b. Verkkosivusto. Viitattu 14.2.2021. <http://www.kela.fi/tyonantajat-suomesta-ulkomaille-yrittaja>.

Kuopion konservatorio 2021a. Musiikin koulutusohjelma. Opetuksen toteutussuunnitelma. Viitattu 16.2.2021. https://www.kuopionkonservatorio.fi/wp-content/uploads/2020/08/ops_klassinen_2020.pdf.

Kuopion konservatorio 2021b. Musiikin koulutusohjelma. Opetuksen toteutussuunnitelma. Viitattu 16.2.2021. https://www.kuopionkonservatorio.fi/wp-content/uploads/2020/08/ops_klassinen_2020.pdf.

Minedu 2021a. Verkkosivusto. Taiteen ja kulttuurin valtiosuudet. Viitattu 14.3.2021. <https://minedu.fi/valtiosuudet>.

Minedu 2021b. Verkkosivusto. Esittävät taiteet. Viitattu 17.3.2021. <https://minedu.fi/esittavat-taiteet>.

Musiikkialan perustutkinto 2021a. ePerusteet. Viitattu 16.2.2021. Viite: <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/6749301/reformi/tutkinnonosat/6749277>.

Musiikkialan perustutkinto 2021b. ePerusteet. Viitattu 16.2.2021. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/6749301/reformi/tutkinnonosat/6749605>.

OAMK 2021a. Tanssinopettajan tutkinto- ohjelma. Opetussuunnitelmat 2020–2021. Viitattu 14.2. 2021. https://www.oamk.fi/opinto-opas/opintojen-sisalto/opetussuunnitelmat?koulutus=tan2020s&lk=s2020&alasivu=opintojakso&oj=YY00CR72_fi.

OAMK 2021b. Musiikkipedagogin tutkinto-ohjelma. Opetussuunnitelma 2020–2021. Viitattu 14.2.2021. <https://www.oamk.fi/opinto-opas/opintojen-sisalto/opetussuunnitelmat?koulutus=mpe2020s&lk=s2020>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi. Luovat alat Suomen talouden ja työllisyyden vahvistajina- työryhmän raportti. Opetus – ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18.

Opetushallitus 2021. ePerusteet. Verkkosivusto. Viitattu 14.2.2021. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi>.

Savonia AMK 2021a. Tanssinopettajan tutkinto- ohjelma. Opetussuunnitelma, Viitattu 14.2.2021. <https://www.savonia.fi/opiskele-tutkinto/tutkinnot-ja-hakeminen/opetussuunnitelmat/?yks=KO&krtid=1317&tab=6&krtid2=78874>.

Savonia AMK 2021b. Musiikkipedagogin tutkinto- ohjelma. Opetussuunnitelma. Viitattu 14.2.2021. <https://www.savonia.fi/opiskele-tutkinto/tutkinnot-ja-hakeminen/opetussuunnitelmat/?yks=KO&krtid=1318&tab=6&krtid2=78824>.

Sirkusalan perustutkinto 2021a. ePerusteet. Viitattu 14.2.2021. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/3328281/reformi/rakenne>.

Sirkusalan perustutkinto 2021b. ePerusteet. Viitattu 14.2.2021. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/3328281/reformi/tutkinnonosat/4181169>.

Sirkusalan perustutkinto 2021c. ePerusteet. Viitattu 14.2.2021. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/3328281/reformi/tutkinnonosat/4181781>.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019. Yksityisen sektorin kuukausipalkat. Verkkajulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 30.1.2021. http://www.stat.fi/til/yyskp/2019/yyskp_2019_2020-06-24_tie_001_fi.html.

Taideyliopisto 2021. Verkkosivusto. Viitattu 17.3.2021. https://www.uniarts.fi/?gclid=CjoKCOjwocaCBhCIARIsAGAfUMzSToGWwgJUdoUfJuSWo6ES2i9hBVscvPTllgNXWq6XX5zffdXTsE4aAowBEALw_wcB

Taideyliopisto 2021a. Tanssitaiteen koulutusohjelma. Opetussuunnitelma 2020–2025. Viitattu 14.2.2021. <https://opinto-opas.uniarts.fi/fi/tutkinto-ohjelma/6765>.

Taideyliopisto 2021b. Opetussuunnitelma 2020–2025. Viitattu 14.2.2021. <https://opinto-opas.uniarts.fi/fi/opintojakso/T-XB20102/5418>.

Taideyliopisto 2021c. Sibelius-Akatemia. Opetussuunnitelma. Viitattu 14.2.2021. <https://opinto-opas.uniarts.fi/fi/sibelius-akatemia/13745/e>.

Taideyliopisto 2021d. Sibelius Akatemia. Opetussuunnitelma jazz-musiikki. Viitattu 14.2.2021. <https://opinto-opas.uniarts.fi/fi/opintojakso/S-JZ18/1531>.

Taideyliopisto 2021e. Opetussuunnitelma. Vapaa- valintaiset opinnot. Viitattu 14.2.2021. <https://opinto-opas.uniarts.fi/fi/erillinen-opintokokonaisuus/X-T6-00/6610>.

Tampereen yliopisto 2021a. Teatterityön opetusohjelma. Opetussuunnitelma 2020–2021. Viitattu 14.2.2021. VIITE: <https://www.tuni.fi/opiskelijanopas/opintotiedot/opintojaksot/otm-7ae1a4bf-600a-4d97-9eea-2698c4ed715b?year=2020>.

Tanssialan perustutkinto 2021. ePerusteet. Viitattu 16.2.2021. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/3328282/reformi/rakenne>.

Tieto.osaavayrittaja.fi 2021. Verkkosivusto. Viitattu 14.2.2021. <http://www.tieto.osaavayrittaja.fi/yrittajejyys?tmpl=system%2Fapp%2Ftemplates%2Fprint%2F&showPrintDialog=1>.

Tilastokeskus 2019. Kulttuuritilasto 2018, kulttuurityövoima Suomessa. Verkkojulkaisu. Edita Publishing Oy.

Tilastokeskus 2020. Kulttuuritilasto 2019, kulttuurityövoima Suomessa. Verkkojulkaisu. Edita Publishing Oy.

Tilastokeskus 2020. Taulukko 11.9. Viitattu 14.2.2020.

Turun ammattikorkeakoulu 2021. Sirkustaiteen suuntautumisvaihtoehto. Opetussuunnitelma. Viitattu 14.2.2021. https://opinto-opas.turkuamk.fi/index.php/fi/PTEASS20/course_unit/12276.

Työministeriö 2007. Toimittanut Kautonen, Teemu. Vastentahtoinen yrittäjyys. Työpoliittinen tutkimus 2007. Helsinki: Hakapaino Oy.

Ukko.fi 2021. Verkkosivusto. Viitattu 19.3.2021. <https://www.ukko.fi/yrittajyyskoulu/sisainen-yrittajyys/>

Uusityo.fi 2021. Verkkosivusto. Viitattu 14.2.2021. <https://uusityo.fi/yleinen/kevytyrittajyys-on-suomen-nopeimmin-kasvava-tyonteon-muoto/>.

Verotoimisto 2019. Verkkouutinen. Viitattu 14.2.2021. <https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/uutishuone/uutiset/uutiset/2019/taiteilijat-ja-muut-esiintymispalkkioita-saavat-voivat-hakeutua-arvonlis%C3%A4verovelvollisiksi/#:~:text=Taiteilijat%20ja%20muut%20esiintymispalkkioita%20saavat%20voivat%20hakeutua%20arvonlis%C3%A4verovelvollisiksi,-Uutinen%2C%2020.3.2019&text=Huhtikuun%20alusta%20tulee%20voimaan%20lakimuutos,urheilijoiden%2C%20hakeutumisen%20arvonlis%C3%A4verovelvolliseksi%20esiintymispalkkioiden%20osalta>.

Yrityksen perustaminen.net 2021. Verkkosivusto. Viitattu 14.2.2021. <https://yrityksen-perustaminen.net/yrittajan-tyottomyysturva/>.

HAASTATTELUT

Ingström, Seija 2020. Ohjelmatoimisto Ohjelmanaiset Oy. Videohaastattelu 30.12.2020. Haastattelija: Salima Peippo.

Pössi, Kari 2021. Piikkikasvi Agency Oy. Videohaastattelu 11.1.2021. Haastattelija: Salima Peippo.

LIITTEET

1 KYSELYTUTKIMUKSEN KAAVAKE

Esittävän taiteen ammattilaiset- Yrittäjäys

Taustakysymykset

1. Mikä on sukupuolenne? *

Nainen

Mies

Muu

2. Mikä on ikänne? *

Valitse vetovalikosta

3. Onko teillä ammattitutkinto esittävän taiteen alalta? *

Ei

Kyllä

4. Oppilaitos ja valmistumisvuosi:

Vapaa vastauskenttä

5. Valitse alla olevista vaihtoehdoista. Huomaa, että kysely ja Taiteesta Tulosta hankkeen yrityshautomo ovat tarkoitettuja vain ammattikoulutuksessa oleville, taikka ammattikoulutuksessa olleille esittävän taiteenammattilaisille:

Olen keskeyttänyt opintoni, oppilaitos ja vuosi:

Opiskelen, oppilaitokseni:

6. Kuvaile lyhyesti työuraanne taiteilijana kronologisessa järjestyksessä opiskeluaikanne jälkeen:

Vapaa vastauskenttä

7. Oletko toiminut taidealan yrittäjänä? *

En

Kyllä, yritysmuoto:

Olen toiminut, mutta en toimi enää. Mistä syystä:

Olen toiminut kevytyrittäjänä tai käyttänyt laskutuspalvelua

8. Oletko koskaan saanut taidealan apurahaa? *

En ole hakenut

Olen hakenut, mutta en ole saanut

Olen saanut apurahaa kerran

Olen saanut apurahaa useammin kuin kerran

9. Millaista työllistymisenne esittävän taiteen alalla on tähän mennessä ollut? *

Valitse kuvaavin vaihtoehto

Erittäin vaikeaa

Vaikeaa

Melko vaikeaa

Melko helppoa

Helppoa

Erittäin helppoa

En ole vielä yrittänyt työllistyä

10. Millaista arvioit työllistymisesi esittävän taiteen alalla olevan tulevaisuudessa? *

Valitse kuvaavin vaihtoehto

Erittäin vaikeaa

Vaikeaa

Melko vaikeaa

Melko helppoa

Helppoa

Erittäin helppoa

11. Oletko taiteilijan urasi aikana saanut sosiaaliturvaa, kuten työttömyyskorvausta taikka toimeentulotukea?

En koskaan

Kyllä, lyhyitä jaksoja

Kyllä, pitkiä jaksoja

Kyllä, suurimman osan taiteilija uraani

Asenteita yrittäjyydestä ja rahoituksesta esittävän taiteen kentällä

12. Valitkaa mielipidettänne parhaiten kuvaava vaihtoehto:

Täysin samaa mieltä

Jokseenkin samaa mieltä

Jokseenkin eri mieltä

Täysin eri mieltä

Yrittäjänä toimiminen on vaikeaa

Yrittäjäksi ryhtyminen parantaisi työllistymistäni

Taiteeni tuotteistaminen on vaikeaa

Taiteeni hinnoittelu on vaikeaa

Taiteen laatu huononee, jos se tuottaa runsaasti voittoa

Taide ja yrittäjyys eivät sovi yhteen

Taidetta tulisi rahoittaa vain apurahoilla ja muilla julkisilla tuilla

Taiteilijan työstäni tähän mennessä saamani palkka/palkkiot vastaavat hyvin koulutustani ja työni arvoa

13. Sisältyikö saamaanne taidealan koulutukseen yrittäjyysosaamista? *

Ei lainkaan

Kyllä, mutta ei riittävästi

Kyllä, riittävästi

14. Tulisiko mielestänne yrittäjyyskoulutuksen määrää lisätä taidealan oppilaitoksissa? *

Ei, sitä on jo riittävästi

Ei, se ei ole olennaista oppimateriaalia taidealan koulutuksessa oleville

Kyllä, opetuksen nykyinen määrä ei ole riittävä ja yrittäjyyskoulutus olisi tärkeää taiteilijoille

15. Oletko saanut koulutusta yrittäjyyteen jossakin muualla kuin taidealan oppilaitoksessa, missä?

Vapaa vastauskenttä

16. Arvioi omaa yrittäjyysosaamistasi seuraavilla osa- alueilla: *

Erittäin heikko

Melko heikko

Melko hyvä

Erittäin hyvä

Hinnoittelu

Markkinointi ja myynti

Palkan- ja veronmaksu

Kirjanpito

Yritysidean luominen

Tuloslaskenta

17. Vastentahtoisella yrittäjyydellä (out of necessity) tarkoitetaan tilannetta, jossa yrittäjäksi on ryhdytty vastentahtoisesti, koska palkkatyötä ei ole ollut tarjolla, tai työ on ulkoistettu yrittäjätyöksi. Toisin sanoen tehty työ on laskutettava palkansaajana olemisen sijaan. Oletko itse kohdannut vastentahtoista yrittäjyyttä taidealan kentällä? *

En koskaan

Tunnistan ilmiön, mutta se ei ole vaikuttanut työllistymiseeni

Olen menettänyt työtilaisuuksia, koska en ole yrittäjä

Olen olosuhteiden pakosta tahtomattani ajautunut yrittäjäksi tai laskutuspalveluiden käyttäjäksi

18. Olisitko kiinnostunut saamaan esittävän taiteen aloille räätälöityä ilmaista yrittäjäyysneuvontaa? *

En

En ole varma

Kyllä, minkälaista:

Kyselyyn vastattuasi löydät Kiitos- sivulta linkin, josta voit ilmoittautua Taiteesta Tulosta hankkeen ilmaiseen yrityshautomoon esittävän taiteen ammattilaisille. Tervetuloa!

Kiitos osallistumisestasi!

2 HAASTATTELUTUTKIMUKSEN RUNKO

Kertoisitko kuka olet ja mitä ohjelmatoimistoa edustat?

Kauanko yrityksenne on toiminut ohjelmatoimisto alalla?

Minkä alan taiteilijoita listoillanne on?

Minkä verran taiteilijoita keskimäärin työllistätte vuosittain?

Kuinka suuri osa välittämistänne artisteista oli palkansaajia ja kuinka suuri osa oli yrittäjiä, kun aloititte toimintanne?

Kuinka suuri osa välittämistänne artisteista on nyt palkansaajia ja kuinka suuri osa on yrittäjiä?

Mistä tämä muutos mielestänne johtuu?

Miten ala ja taiteilijoiden työllistyminen on kehittynyt toiminta- aikananne?

Mikä mielestänne tekee taiteilijoiden yrittäjyydestä hankalaa?

Minkä pitäisi muuttua taiteilijayrittäjyyden helpottamiseksi?

Onko hiljattain toteutunut ALV-uudistus mielestänne hyvä asia?

Onko mielestänne taiteilijoilla hyvät valmiudet yrittäjyyteen?

Onko taiteilijalle mielestänne etua yrittäjyydestä?

Sivusta seuraten, näettekö taidealoilla työllistymisen helppona vai vaikeana?